

HÖGSKOLAN
DALARNA

Från privatsak till politisk kraft?

***Borlänges interreligiösa råd och förväntningar
på religion som resurs i lokalsamhället***

Tomas Axelson, Högskolan Dalarna
Ulf Hansson, Högskolan Dalarna
Thomas Sedelius, Högskolan Dalarna

Rapport nr 7
Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD)

Redaktörer:
Tomas Axelson & Jonas Stier

Högskolan Dalarna 2018

HÖGSKOLAN
DALARNA

Från privatsak till politisk kraft?

Borlänges interreligiösa råd och förväntningar
på religion som resurs i lokalsamhället

Tomas Axelson, Högskolan Dalarna

Ulf Hansson, Högskolan Dalarna

Thomas Sedelius, Högskolan Dalarna

Rapport nr 7
Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD)

Redaktörer:
Tomas Axelson & Jonas Stier

Högskolan Dalarna 2018

Högskolan Dalarna
791 88 Falun
Sweden
Tel 023-77 80 00
www.du.se

Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD) rapport nr 7 (2018)

ISBN: 978-91-88679-21-5

© Författarna

Grafisk form: Richard Borg

Innehållsförteckning

Förord	1
Sammanfattning	2
Tio rekommendationer	4
1 Inledning	5
1.1 Frågeställningar:.....	6
1.2 Samhällsrelevans.....	6
1.3 Rapportens disposition.....	7
2 Metod	8
3 Interreligiösa råd – en svensk bakgrundsteckning	9
3.1 Nationellt.....	9
3.2 Lokalt i Borlänge kommun	9
3.3 Interreligiösa råd – olika ambitionsnivåer.....	11
4 Teoretiska perspektiv	13
4.1 Social hållbarhet i lokalsamhället	13
4.1.1 Interkulturalitet.....	13
4.2 Socialt kapital – ’sluta sig inåt’ eller ’bygga broar’	14
4.3 Politisk styrning av processer i lokalsamhället – ’governance’	15
4.4 Vardagslivets processer underbeforskade	16
5 Presentation av rådsdeltagares röster och deras förväntningar	18
5.1 Borlänges förtroendevalda och deras förväntningar	18
5.1.1 Summering kommunalrådets synpunkter	20
5.2 Tjänstemännens förväntningar	20
5.2.1 Summering tjänstepersonernas förväntningar	22
5.3 Svenska kyrkans förväntningar på Borlänges interreligiösa råd	22
5.3.1 Summering synpunkter från Svenska kyrkans riks- och stiftsnivå	25
5.4 Övriga samfundsrepresentanter i rådet och deras förväntningar	25
5.4.1 Imamen.....	25
5.4.2 Prästen	26
5.4.3 Frikyrkorepresentanten.....	27
5.4.4 Ordförande buddhistiska församlingen och den buddhistiske munken	27
5.4.5 Summering övriga samfundsrepresentanternas förväntningar.....	28
5.5 Svar på första frågan. Vilka förväntningar har man på rådet?	28
5.6 Rådets arbete	29
5.7 Svar på andra frågan. Hur fungerar arbetet i det interreligiösa rådet?	30

6 Internationell utblick – interreligiös strategi i Europa	31
6.1 Europeisk bakgrund – befrielse från religiöst förtryck	31
6.2 Exemplet Leicester – ‘disagreeing well together’	32
6.3 Toleransens olika ansikten	34
6.4 Den farliga tankefiguren om civilisationernas kamp – väst mot islam	36
6.5 Geopolitik får kommunalpolitiska konsekvenser.....	37
6.6 Exemplet Nordirland: religion, konflikt och försonings-processer.....	37
6.7 Svar på tredje frågan om jämförelser med andra exempel i Europa	40
7 Teoretisk fördjupning – ‘governance’	41
7.1 Blandning av politiska och konfessionella aktörer	41
7.2 Olika ekonomiska förutsättningar	42
7.3 Religion som verktyg för social hållbarhet	42
7.4 Svar på fjärde frågan om kritiska reflektioner	43
8 Fruktbara strategier för interreligiösa råd i lokalsamhället	44
8.1 Kulturell mångfald – underliggande problem att balansera	44
8.2 Lokal politisk strategi, dialogens möjligheter och gränsdragningar	44
8.3 Lagstiftning för minoriteter, erkännande och gemensamma värderingar	46
8.4 Svar på fjärde frågan om lärdomar för interreligiös dialog.....	46
8.5 Dialogens utmaningar och visionen om social hållbarhet.....	47
8.6 Tio sammanfattande rekommendationer	48
Referenser	49
Publicerade källor.....	49
Ej publicerade källor	53
Författarpresentationer	54
Bilagor	55
Bilaga 1.	55
Bilaga 2.	57

Förord

Följande rapport är resultatet av ett initiativ som formulerades i juni 2016 av Svenska kyrkan i Västerås stift genom stiftsadjunkterna Petter Karlsson och Nils Åberg. Bakgrunden var Borlänge kommuns interkulturella strategi och planerna på att inrätta ett interreligiöst råd i kommunen enligt modell från en handfull andra kommuner runt om i Sverige. Efter dialog mellan forskningsledaren för Högskolan Dalarnas forskningsprofil Interkulturella studier (ISTUD) Jonas Stier, och verksamhetsledaren för Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD) Tomas Axelson, tillsammans med Borlänge kommun och bildningschef Lars Walter föreslogs ett följeforskningsprojekt knutet till rådet. Cecilia Nahnfeldt, chef vid Svenska kyrkans nationella forskningsenhet gav också sitt bifall till projektet. Således är föreliggande rapport resultatet av ett tvåårigt följeforskningsprojekt med stöd från ISTUD, Borlänge kommun, Västerås stift och Svenska kyrkans nationella forskningsenhet.

Som rapportformat har vi som forskargrupp valt en relativt ambitiös modell. Rapporttexten beskriver fylligt och ”empirinära” deltagarnas reflektioner och deras förväntningar på det interreligiösa rådet. Vi har också valt att belysa vår fallstudie i Borlänge med internationella jämförelser och aktuell forskning. I våra analytiska utblickar mot europeiska erfarenheter och pågående forskning förekommer därför en del citat på engelska. Vår förhoppning är att detta ger den intresserade läsaren – forskaren såväl som den reflekterande praktikern – en meningsfull inblick i pågående forskning på fältet.

Med hopp om givande läsning!

Tomas Axelson
Ulf Hansson
Thomas Sedelius

Falun 1 november 2018

Sammanfattning

Syftet med följeforskningsprojektet har varit att beskriva och tolka framväxten av det interreligiösa rådet i Borlänge kommun utifrån följande frågor: Vilka förväntningar formuleras av politiker, tjänstemän respektive representanter för de religiösa organisationerna om de långsiktiga effekterna av inrättandet av ett interreligiöst råd? Hur fungerar rådet? Vilka jämförelser kan göras med andra nationella och internationella exempel? Vilka kritiska reflektioner kan formuleras och vilka lärdomar kan dras om förutsättningarna för ett framgångsrikt arbete i ett interreligiöst råd? Projektets ansats har varit kvalitativ och tvärvetenskaplig. Teoretiska perspektiv har hämtats från humaniora-samhällsvetenskap, i synnerhet sociologi, religionsvetenskap och statsvetenskap. Metoder som kommit till användning har varit deltagande observation vid det interreligiösa rådets möten i Borlänge under perioden augusti 2016 till september 2018, intervjuer med nyckelpersoner i rådet, som kommunalråd, tjänstemän och företrädare för de religiösa organisationerna, analys av befintliga dokument samt studiebesök i andra kommuner i Sverige och också internationellt.

Sverige har på ca 100 år gått från att vara ett relativt enhetligt samhälle i religiöst hänseende till religiös pluralism. Sex miljoner är medlemmar i Svenska kyrkan, ca 500 000 är tillhöriga islam, ca 300 000 hör hemma i de frikyrkliga samfundet, 150 000 inom de ortodoxa och österländska kyrkorna, 100 000 är hemmahörande i den katolska kyrkan, 25 000 är buddhister och 20 000 judar. Frågor ställs med ny intensitet i samhällsdebatt och forskning om religion(er) som en möjlig positiv resurs som skapar sammanhållning i samhället eller religion(er) som upphov till konflikt? I en handfull svenska kommuner har lokalpolitiker sedan Örebros pionjärstart 2006 skapat interreligiösa råd där politiker och kommunala tjänstemän möter företrädare för organiserad religion, ofta med uttalad målsättning att interreligiös dialog bidrar till social hållbarhet. Detta mönster i svenska kommuner har sin motsvarighet också i en samtida internationell kontext.

Parallellt har forskningsintresset för dessa frågor tagit fart inte minst kopplat till de många politiskt pådrivna interreligiösa initiativen som pågår i lokalsamhällen runt om i Europa. Olika länder har reagerat olika på detta nya landskap men gemensamt är en insikt om att organiserad religion har fått en ökad relevans för hur socialt hållbar politik kan bedrivas i alltmer heterogena samhällen. Forskningen laborerar med olika teoretiska perspektiv, där religion under vissa omständigheter kan ses som en möjlig resurs för ett gemensamt samhällskitt, samtidigt som religion under andra omständigheter kan vara en källa till separatism och polarisering i lokalsamhället. Inrättande av interreligiösa råd i lokalsamhället kan genom ett statsvetenskapligt perspektiv också ses som en form av styrning – 'governance' – av komplexa politiska processer. Det kan beskrivas som att stat och kommun under de senaste decennierna i ökad utsträckning ägnar sig åt en slags interaktiv samhällsstyrning där nätverk och partnerskap mellan offentliga och privata aktörer ingås och förväntas bidra till politiska lösningar på aktuella samhällsproblem.

Svaret på den första frågan om deltagarnas förväntningar på det interreligiösa rådet i Borlänge ser ut på följande sätt. I stort sett samtliga ger uttryck för religionstillhörighet som en markör av gruppstillhörighet i lokalsamhället. De flesta ger också uttryck för att de olika samfundet har en given roll som resurs för det gemensamma bästa och för byggandet av det goda samhället och att dialog mellan olika företrädare är en viktig åtgärd. De politiska rösterna berör också att religion kan vara en källa till konflikt och att kulturkrockar kan uppstå där gamla och nya svenskar möts och där religion och sekulära krafter kan befinna sig i ett spänningsförhållande. Tjänstemännen ser rådet som en viktig inkluderingsstrategi för att motverka att grupper ställs utanför i lokalsamhället med risk för att negativa gruppstillhörigheter utvecklas som resultat. Svenska kyrkans ärkebiskop, Västerås stifts biskop, liksom stiftsprästerna betonar de samhällsbyggande krafterna i de religiösa traditionernas

andliga djupfåra. Samtidigt uttrycks en vakthållning mot destruktiv religiositet i de olika traditionerna, inklusive den egna. Hos de övriga samfundet finns samma betoning av religionernas samhällsbyggande ambitioner. Men också att religionstillhörighet kan mobiliseras i olika riktningar, mer eller mindre konstruktivt. Frikyrkorepresentanten ser hur respektive tradition har sina problem med extremistiska tolkningar. Imamen betonar upplevelser av diskriminering och exkluderingsprocesser i samhället som riskerar skapa besvikelse hos unga muslimer vilket kan leda till en separatistisk religiös identitet.

Den andra frågan behandlar hur arbetet fungerar i det interreligiösa rådet. Arbetet har präglats av ett sökande efter sina former. Rådet präglas av respekt och vänlighet i en avspänd anda. Tiden har använts för att dela ömsesidig information och lära känna varandra, dels från kommunens sida gentemot församlingarna, men också vice versa, med möjlighet för församlingar att presentera sin verksamhet för kommunalråd och tjänstemän. Vid något tillfälle har viktiga frågor fångats upp informellt exempelvis då imamen berättat om fördröjningar i en för den muslimska församlingen besvärande ombyggnadsprocess.

Den tredje frågan behandlar vilka internationella jämförelser med andra exempel i Europa som kan göras. Erfarenheter visar att religionstillhörighet kan aktiveras i konflikt drivande riktning. Religion kan också utgöra en viktig resurs genom att i sin praktik rymma modeller för fredsskapande arbete. Religionsföreträdare kan i den religiösa traditionens namn ta täten som brobyggare i samhället i en given konflikt, dialogorienterat och konfliktlösande om ett klimat skapas som ger olika grupper tillträde till det offentliga samtalet. Frukbara perspektiv från internationella exempel handlar också om förmågan att i ömsesidig och respektfull dialog hantera konflikter och potentiella meningsmotsättningar. Uttrycket 'disagreeing well together' från Leicester i Storbritannien sammanfattar förmågan att skapa ett samtalsklimat av konfliktorienterad tolerans i lokalsamhället när olika (religiöst förankrade) värderingsgrunder hamnar i målkonflikt med varandra. Detta kan vara en svårerövd färdighet i ett konsensusorienterat interreligiöst arbete, vilket både internationella och svenska exempel visar.

Den fjärde frågan behandlar kritiska lärdomar för interreligiös dialog. Nya nätverk har växt fram mellan politisk nivå och religiöst organiserade grupper som kräver eftertanke avseende representation, ekonomiska förutsättningar för rättvist deltagande. En risk är att politiken förstärker uppfattningen om religiösa gruppers enhetlighet. Erfarenheter från europeiska lokalsamhällen präglade av religiös och kulturell mångfald pekar på komplexa avvägningar mellan majoritets- och minoritetsgruppers behov. Vissa grundprinciper bör vara på plats i det interreligiösa arbetet. (1) Alla grupper accepterar att de också ingår i en större samhällsgemenskap. (2) Respekt för principen att varje individ är fri att tillhöra en viss grupp respektive att avstå från att göra det, dvs. principen om individens integritet och autonomi. (3) Respekt för principen att alla medlemmar i samhället har lika värde och värdighet, dvs. principen om icke-diskriminering. En bit in på det nya millenniet har interreligiös dialog växt fram som en angelägen politisk fråga, i Borlänge liksom i andra kommuner i Sverige och runt om i Europa. I centrum står social hållbarhet. Resultatet av rapporten visar hur religion framträder med ambivalenta förtecken i ett samtida Europa. Religion ses å ena sidan som bärare av potentiellt gruppexklusiva perspektiv. Å andra sidan ses religion som bärare av ett andligt traditionsdjup med samhällsbyggande visioner om dialog, inkludering och social hållbarhet. Det är det senare perspektivet som dominerar när politiker, tjänstemän och religionsrepresentanter i Borlänge får komma till tals om sina förväntningar på ett interreligiöst råd i Borlänge kommun.

Tio rekommendationer

Rekommendation 1: Förankra rådets arbete i principen om mänskliga rättigheter och fördjupa konsekvenserna av detta både vad gäller icke-diskriminering av grupper respektive frihet för individen.

Rekommendation 2: Sträva efter att rådet ger utrymme för både en kommunal agenda och för de ingående representanternas specifika intressen – även när dessa inte nödvändigtvis sammanfaller.

Rekommendation 3: Våga adressera ojämlika förutsättningar vad gäller resurser såsom språk, nätverk och ekonomi mellan representanterna i rådet. Det handlar exempelvis om mötesplanering, tider och lokaler liksom om eventuell reseersättning och arvode.

Rekommendation 4: Sträva efter ett slags strategiskt partnerskap där de ingående representanterna, trots ojämlika villkor, upplever att de har något att tjäna på att aktivt medverka för gemensamma mål.

Rekommendation 5: Säkerställ inflytande från rådets representanter över dagordningen. Ett konkret arbetssätt kan vara att tillåta roterande representation från rådets representanter vid beredningsmöten eller liknande.

Rekommendation 6: Skapa uppslutning runt övergripande gemensamma värderingar. Identifiera i konstruktiv anda förhandlingsbara respektive icke-förhandlingsbara mål och åtgärder i ett lokalsamhälle präglad av religiös mångfald.

Rekommendation 7: Utveckla dialogperspektivet bortom konsensusattityder till att omfatta konfliktorienterad tolerans som gör arbetet långsiktigt intressant och angeläget.

Rekommendation 8: Var medveten om religiösa gruppers pågående föränderlighet och överskatta inte religiösa gruppers enhet och sammanhållning.

Rekommendation 9: Utvärdera rådets styrning, sammansättning och arbete kontinuerligt och transparent.

Rekommendation 10: Följ den snabbt växande forskningen inom området interreligiös dialog.

1 Inledning

Frågan om interreligiös dialog och mer eller mindre organiserade arenor där religiösa grupper möter politiska företrädare sätter ljuset på utmaningar i det samtida Europa där religiös mångfald i lokalsamhället står i fokus. Aktuella fallstudier ges i boken *Religion and Dialogue in the City* (2018) med exempel från Hamburg, Duisburg, London, Oslo och Stockholm, med bl.a. det mångreligiösa projektet Guds Hus i Fisksätra.¹ Ett färskt temanummer från tidskriften *Social Compass* ägnas 2018 åt samma fenomen. Redaktörerna Mar Griera från Barcelona i Spanien och Alexander-Kenneth Nagel från Tyskland lyfter fram ett stigande forskningsintresse kring de många politiskt initierade interreligiösa initiativ som växt fram i lokalsamhällen runt om i Europa.² Det interreligiösa initiativet i Borlänge kommun ingår således i ett större mönster i samtiden om religionernas nya roller i lokalsamhället.

Borlänge kommun bedriver idag ett övergripande arbete för att främja social hållbarhet, demokrati, inkluderande medborgarskap och en interkulturell utveckling i lokalsamhället. Borlänge kommun antog 2016 en lokal handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande miljöer som ett led i dåvarande Nationella samordnaren uppmaning till samtliga kommuner i Sverige att skapa lokala handlingsplaner. I denna handlingsplan fanns inrättandet av ett Interreligiöst råd som en strategisk åtgärd.³ Borlänge kommun har i sin handlingsplan definierat att ett förebyggande arbete för att skapa ett socialt hållbart Borlänge inrymmer en antidiskrimineringsaspekt som en viktig del för att bekämpa tendenser till rasism. Man har anammat en interkulturell strategi där man definierar interkulturalitet som ”mötet mellan personer från skilda kulturer, med skilda modersmål och levnadsregler, och ömsesidig förståelse dem emellan”.⁴ Målet är ett jämlikt samhälle där alla oavsett ursprung, religion, ålder, kön, sexuell läggning eller livsvillkor har samma möjligheter. I denna strategi ser Borlänge kommun inrättandet av ett interreligiöst råd som ett steg att ta. ”Erfarenheter från andra kommuner har visat att ett interreligiöst råd även är en viktig pusselbit i den interkulturella strategin då det öppnar för möten mellan företrädare för olika religiösa riktningar.”⁵

I en kort tillbakablick kan en startpunkt för interreligiösa råd i Sverige sättas till 2006 då Örebro kommun initierade ett mötesforum för kunskapsutbyte mellan företrädare för olika trossamfund.⁶ Kommunfullmäktige i Örebro beslutade om att skapa ett interkulturellt och interreligiöst råd för att regelbundet sammankalla religiösa ledare i Örebro för diskussion och konsultation i olika aktuella samhällsfrågor.⁷ Sedan dess har det tillkommit interreligiösa råd i Göteborg,⁸ Malmö,⁹ Umeå, Botkyrka, Linköping, Norrköping, Motala, Skövde, Boden, Södertälje, Helsingborg, Stockholm, Borlänge, Västerås och Uppsala. I Eskilstuna har kommunen upprättat ett *råd för interkulturella frågor* där både religiösa och allmänskulturella grupper och föreningar är representerade.¹⁰ Många interreligiösa råd har en kommunalpolitisk närvaro i rådet och andra har det inte. (För en översikt, se tabell 2, på sidan 12).

¹ Liljestrand (2018).

² Griera & Nagel (2018).

³ Borlänge kommun (2016).

⁴ Ibid, s 10.

⁵ Ibid, s 10.

⁶ Lööv Roos (2016), s 22.

⁷ Sveriges Kommuner och Landsting, 2010.

⁸ Bunaes (2014).

⁹ Sveriges kristna råd (SKR). Interreligiös fredsdiallog.

¹⁰ Eskilstuna kommun.

Till det kan läggas ett nationellt initiativ som dåvarande ärkebiskop Anders Wejryd arbetade fram och som konstituerades 2010; Sveriges interreligiösa råd (SIR). Uppgiften var att samla religionerna i Sverige till en mer aktiv roll i att skapa och främja förutsättningar för interreligiöst samarbete. Med säte i Stockholm arbetar detta på nationell nivå. SIR är dock inte ett kommunalt interreligiöst råd i samma avseende som kommuners interreligiösa råd. Rådet inspireras av det internationella arbete som sker i FN:s regi och som stimulerar förståelse och samarbete mellan religioner på nationell nivå i Sverige. Syftet med SIR är att ”ständigt lyfta fram religionens roll som en viktig beståndsdel i att skapa samförstånd och fred i samhället”.¹¹ Till denna bild kan för Stockholms del också läggas det interreligiösa råd som Fryshuset har haft inom sina väggar, inriktat mot en yngre generation.¹²

Följeforskningsprojektet Interreligiöst råd i Borlänge (IRIB) och dess ingående forskare har bevakat och följt inrättandet av det interreligiösa rådet och det initiala arbetet i rådet. Syftet med projektet är både beskrivande och tolkande. Projektrapporten är i stora delar deskriptivt hållen och beskriver framväxten av rådets arbete och deltagarnas förväntningar på rådet. Rapportens kunskapsbidrag är utöver detta också att analysera och tolka det som rådets olika röster ger uttryck för. Detta görs dels genom att sätta in detta i en jämförelse med initiativ som gjorts nationellt och internationellt men också genom teoretiska analyser av vad det är som sammantaget framträder hos deltagarna i Borlänges interreligiösa råd. Syftet med rapporten är också att säga något mer generellt om lärdomar och slutsatser som kan dras av detta exempel i Borlänge kommun och diskutera vad som är mer eller mindre framgångsrikt vad gäller arbetet med interreligiösa råd i lokalsamhället. Utifrån detta övergripande syfte har följande frågeställningar formulerats.

1.1 Frågeställningar:

(1) Vilka förväntningar formuleras av politiker, tjänstemän respektive representanter för de religiösa organisationerna om de långsiktiga effekterna av inrättandet av ett interreligiöst råd? (2) Hur fungerar rådet? (3) Vilka jämförelser kan göras med andra nationella och internationella exempel? (4) Vilka kritiska reflektioner kan formuleras och vilka lärdomar kan dras om förutsättningarna för ett framgångsrikt arbete i ett interreligiöst råd?

1.2 Samhällsrelevans

Beforskandet av det interreligiösa rådet sammanställer forskningsbaserad kunskap och belyser komplexa samhälleliga processer med hög samtidsrelevans. Projektet bidrar till att skapa ny kunskap och en djupare förståelse för interkulturell dynamik i lokalsamhället. Projektet bidrar (1) med kunskap om strategier för social hållbarhet och hur detta begrepp förstås och används i en kommunal kontext i Sverige men också i jämförelse med internationella exempel. Projektet bidrar också (2) med kunskap om pågående samhällsutmaningar som handlar om gruppidentitet och religionstillhörighet liksom vilken roll religiös och kulturell diversifiering i lokalsamhället kan spela för idéer om ett gemensamt lokalsamhälle i människors möten mellan varandra. Framför allt utvecklas perspektiv på det som kallas *oenighetsgemenskap* och principer om tolerans i mötet mellan olika ideologiska ståndpunkter, potentiellt i konflikt med varandra, men möjliga att hantera med hjälp av en genomtänkt strategi för livsåskådningsmässig pluralism i lokalsamhället. Projektet bidrar slutligen (3) med kunskap om

¹¹ Sveriges interreligiösa råd (SIR).

¹² Fryshuset har en interreligiös ungdomsgrupp som existerat i ett antal år. Fryshuset fångar upp unga som inte känner sig företrädna i de kommunala råden runt om i Sverige. Telefonsamtal Maria Kjellsdotter Rydinger, präst 2018. Se också Kjellsdotter Rydinger & Al Tawalbeh (2014).

lokalpolitiska beslutsprocesser med hjälp av statsvetenskapliga perspektiv på framväxten av interreligiösa råd i lokalsamhället.

1.3 Rapportens disposition

Resultatet av analysen av de intervjuades förväntningar på det interreligiösa rådets verksamhet sätts i rapporten in i en större teoretisk kontext. Analysen mynnar ut i ett antal fördjupningar som på olika sätt problematiserar religionens plats i samhället ur ett lokalpolitiskt perspektiv. Rapporten ger avslutningsvis ett antal rekommendationer om hur arbetet med interreligiös dialog kan bedrivas med hänsyn tagen till forskning och erhållna erfarenheter.

2 Metod

Projektets ansats är kvalitativ och tvärvetenskaplig, där teoretiska perspektiv hämtas från humaniora-samhällsvetenskap, i synnerhet religionsvetenskap, sociologi och statsvetenskap. Metoder som kommit till användning har varit datainsamling genom deltagande observation vid det interreligiösa rådets möten i Borlänge under perioden augusti 2016 till september 2018, till intervjuer med huvudaktörer under perioden, analys av befintliga dokument samt studiebesök i andra kommuner med liknande strategier nationellt men också internationellt. Under projektperioden har också rådets arbete presenterats i forskningsseminarier och vid workshops inom och utanför akademien. I centrum för den empiriska materialinsamlingen står således ett antal intervjuer med olika nyckelpersoner som varit och är inblandade i inrättandet av det interreligiösa rådet i Borlänge.

Tabell 1. Översikt över genomförda intervjuer 2016 - 2018

Datum	Informanter
2016-11-30	Intervju kommunal samordnare kunskapshuset i Borlänge
2016-11-30	Intervju imam Islamiska förbundet Borlänge
2016-11-30	Intervju präst Svenska kyrkan Borlänge
2016-11-30	Intervju kommunalråd Borlänge kommun
2016-12-12	Intervju kommunalråd Borlänge kommun
2017-01-26	Intervju stiftsadjunkter Västerås stift
2017-02-15	Intervju imam Islamiska förbundet Borlänge
2017-06-21	Intervju biskop Västerås stift
2017-06-21	Intervju ärkebiskop Svenska kyrkan
2017-09-25	Intervju representant Borlänge kristna samarbetsråd
2017-09-25	Intervju kommunal samordnare kunskapshuset i Borlänge
2017-11-14	Intervju kommunalråd Borlänge kommun
2018-02-09	Intervju buddhistiska församlingen Borlänge
2018-05-22	Intervju oppositionsråd Borlänge kommun

Genom intervjuerien enligt översikten ovan har alla olika representanter fått komma till tals, dels från de religiösa organisationernas sida i Borlänge, både kristna, muslimska och buddhistiska, dels från den kommunala organisationen i Borlänge såsom tjänstemän och kommunalråd. De har accepterat att intervjuerna redovisas som underlag i föreliggande rapport. Av rapportens tre författare har Tomas Axelson, i rollen som följeforskare deltagit i rådets möten och beslutsprocesser. I följeforskning ingår en genomtänkt avvägning om vilken roll en följeforskare intar i forskningsprojektet.¹³ Uppgiften som följeforskare har bestått i att både vara ett konkret kritiskt stöd till projektledaren för det interreligiösa rådet, samt att samtidigt bidra till en långsiktig teoriutveckling som bidrar till ”ett utvecklingsinriktat lärande”.¹⁴ Följeforskningsprincipen kan i detta avseende skiljas från aktionsforskning som aktivt involverar aktörer och påverkar dessa att skapa ny kunskap, bottom-up. I detta följeforskningsprojekt ligger betoningen snarare på ett top-down-perspektiv där man som forskare understödjer projektledarens initiering av en förändringsprocess. Målet är att skapa empiriskt förankrad ny teoretisk kunskap om förändringsprocesser, i det här fallet etablerandet av ett interreligiöst råd. Samtliga parter i rådet har intervjuats.

¹³ Ahnberg m.fl (2010).

¹⁴ Ibid, s 56.

3 Interreligiösa råd – en svensk bakgrundsteckning

3.1 Nationellt

Sverige har på ca 100 år gått från att vara ett relativt enhetligt samhälle i religiöst hänseende till religiös pluralism. Den roll som Svenska kyrkan identifierade under tidigt 1900-tal som en viktig funktion i ett nationalsamlade arbete har ersatts av en medvetenhet om att Svenska kyrkan är en av flera religiösa organisationer i ett Sverige präglad av religiös mångfald.¹⁵ Av Sveriges befolkning på ca 10 miljoner var vid årets slut 2016, 6,1 miljoner medlemmar i Svenska kyrkan.¹⁶ Utöver Svenska kyrkan har SST, Myndigheten för stöd till trossamfund 44 registrerade organisationer som erhåller bidragsstöd. Här återfinns frikyrkor som Pingströrelsen, Ekumeniakyrkan och Evangeliska frikyrkan liksom katolska kyrkan. Här återfinns en lång rad etniskt-ortodoxa kyrkor som grekisk-ortodoxa, serbisk-ortodoxa och syrisk-ortodoxa kyrkorna bland dom största. Här finns närmare tio-talet muslimska organisationer med Sveriges muslimska förbund och islamiska Shia-samfunden som de största liksom Bosniakiska muslimska förbundet. Här finns Judiska centralrådet liksom Sveriges buddhistiska samarbetsråd.¹⁷ Dessa 44 organisationer betjänar närmare 800 000 människor i den religiösa vardagen i Sverige. I en genomgång som religionssociologen Magdalena Nordin genomförde (2016) summerar hon det religiösa landskapet på följande sätt. 61 % av befolkningen i Sverige är medlemmar i Svenska kyrkan, dvs. drygt 6 miljoner, ca 500 000 är tillhöriga islam, ca 300 000 hör hemma i de frikyrkliga samfunden, 150 000 inom de ortodoxa och österländska kyrkorna och 100 000 är hemmahörande i den katolska kyrkan. Det uppskattas finnas 25 000 buddhister och 20 000 judar, 20 000 Jehovas vittnen samt 10 000 hinduer.¹⁸

Vad innebär den nya religiösa pluralismen i dagens Sverige? Under 2000-talets första två decennier diskuteras med ökad intensitet frågan om religionens roll i samhället. Är religion en positiv resurs som ger människor känsla av sammanhang, orientering och trygghet i samhället eller är religion något som ger upphov till konflikt och spänningar mellan människor och grupper i samhället? Statsvetaren Ann-Catrin Kristianssen beskriver denna ambivalens när hon lyfter fram hur religion ofta beskrivs i positiva ordalag när det gäller krishantering men ”kopplas även till olika former och uttryck för extremism”.¹⁹ I den utveckling som sker i en handfull kommuner runt om i Sverige lägger många politiker tonvikten på religionens potential som brobyggare och för att skapa en ”gemensam plattform för att diskutera religionens roll i ett större samhällsperspektiv men också för att det finns en förhoppning om att interreligiös dialog kan bidra till att lösa lokala konflikter”.²⁰

3.2 Lokalt i Borlänge kommun

Borlänge är en kommun präglad av 1900-talets industrialism med två stora världskoncerner. Stora Enso driver Kvarnsvedens pappersbruk i norra delen av staden och Borlänges centrala delar domineras av SSAB:s Domnarvets Järnverk. Borlänge är en ung kommun som erhöll stadsprivilegium 1944 och har under 1900-talets andra hälft haft en snabb befolkningsutveckling och är idag Sveriges 25:e största

¹⁵ Claesson & Neuhaus (2014).

¹⁶ Svenska kyrkan, statistik 2016.

¹⁷ SST Statistik 2015.

¹⁸ Nordin, (2016). För ytterligare detaljerad beskrivning av andra grupper vars antal understiger 10 000 i Sverige kan nämnas mormoner, sikher, baha'i och scientologer. För den som söker information om nya religiösa grupper i Sverige kan Göran Larsson, Simon Sorgenfrei & Max Stockman (2017) rekommenderas; *Religiösa minoriteter från Mellanöstern*. SST:s skriftserie Nr 7.

¹⁹ Kristianssen (2017), s 1.

²⁰ Ibid, s 1.

tätort med över 50 000 invånare.²¹ Medelinkomsten ligger lägre i Borlänge än riket i övrigt och arbetslösheten ligger högre än riksgenomsnittet.²² Borlänge har också en större andel av befolkningen som mottar försörjningsstöd än riksgenomsnittet. Borlänge har under många år varit en kommun med stor inflyttning av människor från många delar av världen. Kommunen har under 2000-talet tagit ett stort ansvar för integration av nya svenskar och 17 % av Borlänges befolkning är född utomlands.²³ I en kulturellt heterogen befolkning har flera Borlängebor rötter i andra länder som Somalia, Syrien, Finland, Irak, Turkiet, Eritrea, Thailand, forna Jugoslavien, Iran och Afghanistan för att nämna de tio största ursprungsländerna.²⁴ Politiskt har Borlänge kommun i flera decennier varit ett socialdemokratiskt fäste, under långa perioder med egen majoritet. Under 2000-talet har det politiska landskapets gradvis målats om. Borlänge kommun har under mandatperioden 2014 – 2018 styrts av en koalition av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Miljöpartiet och det lokala partiet Omsorg för alla. Borlänge är en stad i utveckling där en tidigare dominerande närvaro av industrikoncerner kring stål och pappersproduktion idag har kompletterats med statliga verk och den tidigare karaktären av renodlad bruksort har alltfler inslag av service, handel och tjänstemannaprofil.

Borlänge kommuns arbete med det interreligiösa rådet kan ses mot bakgrund av en kulturellt och religiöst diversifierad befolkning. Redan innan ett formellt konstituerande av ett interreligiöst råd 25 september 2017 har Borlänge kommun haft en dialog med religiösa samfund i kommunen. Under många år har en dialog förts med den muslimska församlingen Islamiska förbundet²⁵ och dess imamer om de organiserade muslimernas behov i Borlänge kommun. Moskén i Borlänge betjänar muslimer inte bara i Borlänge utan utgör en samlingspunkt för muslimer i Dalarna också utanför Borlänge kommuns gränser.²⁶ Islamiska förbundets moské är idag inhyst i före detta Bullermyrens skola och man har sedan länge blivit trångbodd i alltmer slitna lokaler. Behovet av en ny moské för Islamiska förbundet och kommunens handläggning av behovet var under ett antal år en lokalpolitiskt inflammerad fråga som återkommande skapat högljudd politisk opinion under ett antal valrörelser i Borlänge. Den muslimska minoritetens religionsutövning har då och då skapat ideologiska motsättningar i kommunen där lokalpolitisk strid har uppstått mot ett tänkt moskébygge. Sverigedemokratiska företrädare har drivit frågan om lokal folkomröstning i frågan. Som svar på dessa krav har Borlänge kommuns politiska majoritetsföreträdare pekat på alla kommuninvånarens förenings- och religionsfrihet, vilket också gäller för borlängebor som är muslimer.

I Borlänge finns många som identifierar sig tillhöriga etniska grupper utan egen statsbildning i världen, såsom kurder och yezidier. Dessa återfinns i statistiken för individer med hemvist i Turkiet, Irak eller Syrien. Religionshistorikern Simon Sorgenfrei kallar yezidierna för en ”etno-religiös minoritet”, ett uttryck som fångar svårigheten att entydigt karakterisera denna grupp.²⁷ Detta har viss betydelse för det interreligiösa rådets arbete i frågor om representation framför allt i frågan om yezidierna som både kan betraktas som en kulturell folkgrupp och/eller som en religiös grupp.²⁸

²¹ Statistiska centralbyrån (SCB).

²² Veronica Vegsö (2017).

²³ Statistiska centralbyrån (SCB).

²⁴ Jonas Fellström (2018).

²⁵ Församlingen Islamiska förbundet i Borlänge tillhör SMF, Sveriges muslimska förbund.

²⁶ Falukuriren (2017).

²⁷ Sorgenfrei (2017).

²⁸ Se Larsson, Sorgenfrei & Stockman (2017).

3.3 Interreligiösa råd – olika ambitionsnivåer

Beteckningen *interreligiösa råd* används med varierande betydelser i dagens Sverige liksom med varierade ambitionsnivåer vad gäller omfattningen och graden av samarbete, från låg grad av samarbete till hög grad av samarbete. I rapporten *Att arbeta med trossamfund i vardag och kris* från 2014 beskriver myndigheten för stöd till trossamfund (SST) hur de olika nivåerna kan beskrivas.²⁹ På den första nivån talar man om *samexistens* mellan kommun, landsting, myndighet och trossamfund. På denna nivå kännetecknas relationen mellan parterna av att en distans råder men att man känner till varandras existens. Samexistens innebär således inte någon närmare relation utan i huvudsak att man vet om varandras närvaro i samhället och på denna nivå har man uppdaterade föreningsregister med kontaktuppgifter om varandras hemsidor, telefonnummer och adresser.

På nästa nivå utvecklas *samtal och dialog* där parterna träffas på kontinuerlig basis och lär känna varandra. På denna nivå är ambitionsnivån djupare än att bara utbyta information. Här finns en avsikt att lära känna varandra för att ”fungera bättre tillsammans i ett demokratiskt samhälle”.³⁰ Det kontinuerliga mötet förväntas också leda till ökad kunskap om förståelse av varandra med ökad grad av framväxande förtroende för varandra liksom ömsesidighet, samtycke och växelverkan.

På tredje nivån *samverkan* ställs högre krav på de medverkande. I samverkan krävs tydligt uppställda mål där olika parter kan ha en gemensam strävan att förverkliga något viktigt eller förhindra något oönskat. ”Att som trossamfund samverka med kommun, landsting och myndigheter kräver vilja att ingå i ett gemensamt samhällsbygge och att vara beredd att finna lösningar för att acceptera och hantera olikheter”.³¹ Det interreligiösa samarbetet på denna nivå inbegriper åtaganden där man arbetar förebyggande och långsiktigt och söker modeller att arbeta mot gemensamma mål utan att ge avkall på särart och söker vägar att i olika samhällsfrågor bidra till upprätthållandet av samhällets grundläggande värderingar.³²

Alla interreligiösa råd har inte samma initiativtagare och huvudaktörer. Förenklat kan råden kategoriseras enligt två principer. En grupp av interreligiösa råd har startat som ett mötesforum för dialog mellan olika företrädare för religiösa inriktningar utan inblandning från en politisk kommunal nivå, som exempelvis i Göteborg och Norrköping, ofta initierade av Svenska kyrkan på orten. En annan grupp av råd inrymmer närvaron av en kommunalpolitisk nivå, där sammankallande i rådet är något av kommunalråden i kommunen, som exempelvis i Örebro eller Uppsala.

²⁹ Löfgren (2014), s 20 ff.

³⁰ Ibid, s 21.

³¹ Ibid, s 22.

³² Ibid, s 22.

Tabell 2. Översikt interreligiösa råd i Sverige uppdelat mellan två organiseringsprinciper.

A. Inklusive politisk representation: Interreligiöst råd med trossamfund och kommunalpolitiskt deltagande	B. Exklusive politisk representation: Interreligiöst råd endast med trossamfund som deltagare
Örebro	Linköping
Borlänge	Helsingborg ³³
Botkyrka	Malmö ³⁴
Eskilstuna ³⁵	Motala
Göteborg (Angered)	Norrköping
Skövde	Fryshuset, Stockholm ³⁶
Umeå	
Uppsala	
Västerås	
Malmö ³⁷	
Södertälje	
Boden	

I det ena fallet (A) skapas ett forum där konfessionella organisationer och icke-konfessionella politiska strukturer engageras där politisk valda kommunalråd möter företrädare för trossamfund i civilsamhället. I det andra fallet (B) blir rådet ett mer eller mindre löst organiserat nätverk och ett möjligt forum för teologiska och samhällsrelaterade frågor för diskussion och idéutbyte mellan de religiösa företrädarna. Initiativet i Borlänge kommun följer den första modellen med en uttalad målsättning att skapa ett råd där politisk representation och organiserad religion möts. I Borlänges fall uttalades en högt ställd ambition om nära samarbete med trossamfundet där det interreligiösa rådet gavs en viktig roll i att bidra till kommunens demokratiska och inkluderande utveckling. ”Rådet ska bidra till att synliggöra trossamfundets betydelse och vilja att bidra till social hållbarhet”.³⁸ Med social hållbarhet som ledstjärna lyfts i kommunens handlingsplan betydelsen av att skapa ”ett forum för religiös och kulturell dialog mellan borlängebor av olika livsåskådning för att underlätta etablering samt att skapa goda mötesplatser”.³⁹

³³ Helsingborg har funnits som en interreligiös förening sedan 2009. Sammanfattande är en kommunal tjänsteman, men föreningens arbete styrs av de religiösa samfundens representanter. Telefonsamtal Elina Bratt, 2018.

³⁴ Malmö interreligiösa råd kallas sedan 1993 Nätverk för tro och tolerans. Telefonsamtal Aldo Iskra, 2018.

³⁵ Eskilstunas interreligiösa råd har varit aktivt 2015-2016 men är i en omställningsprocess sedan 2017. Telefonsamtal Rabie Aldeeb, 2018.

³⁶ Förutom Sveriges Interreligiösa Råd (SIR) så har Fryshuset en interreligiös ungdomsgrupp.

³⁷ 2012 skapas Coexist Malmö, ett initiativ där Malmö stad och representanter för de fyra stora världsreligionerna medverkar (islam, judendomen, buddhismen och kristendomen). Telefonsamtal Örjan Wallin 2018.

³⁸ Borlänge kommuns underlag till gemensamt åtagande för medverkande i interreligiösa rådet. Se Bilaga 1, s 1.

³⁹ Ibid, s 1.

4 Teoretiska perspektiv

4.1 Social hållbarhet i lokalsamhället

I Borlänge kommuns målskrivning för det interreligiösa rådet nämns i första stycket *social hållbarhet* som det övergripande samhällsliga målet med verksamheten. Uttrycket är idag väletablerat i samtida politisk debatt i Sverige och i kommunala strategidokument liknande Borlänge kommuns. Ett föregångsland vad gäller begreppet social hållbarhet är Kanada. Redan på 1960-talet formulerade landet en policy och en definition för 'social cohesion' som kom att exporteras till andra sammanhang. "Social cohesion refers to the process of developing a community based on shared values, common challenges and equal opportunities within Canada, established on a sense of trust, hope and reciprocity for all Canadians".⁴⁰ Man slog fast fem normativa riktlinjer – 'pillars' – för önskvärd social hållbarhet.⁴¹

1. Belonging as opposed to isolation, which refers to the notion of common values, identity and a sense of commitment;
2. Inclusion, as opposed to exclusion, which refers to equality of opportunity;
3. Participation, as opposed to non-commitment;
4. Recognition, as opposed to rejection, which refers to respect and tolerance in pluralistic societies;
5. Legitimacy, as opposed to illegitimacy, which refers to institutions.

Arbetet med tillit, inkludering och social hållbarhet är frågor som Sverige knappast är ensamt om att hantera i dagens Europa. En återkommande tankefigur bakom språkbruket handlar om en föreställning om social sammanhållning, ett gemensamt samhällskitt som ger utrymme för pluralism *och* en övergripande gemensam samhällsstruktur. Ett annat exempel kan hämtas från Nederländerna. I den nationella manualen för arbetet med ökad samhällssäkerhet lägger man fast en målskrivning för sitt arbete med social stabilitet som kräver en genomtänkt strategi för hur människors sökande efter starka gruppidentiteter på ett trovärdigt sätt kan kombineras med ett fungerande pluralistiskt samhällskitt, som inkluderar alla i samhället. En medveten strategi för att åstadkomma social hållbarhet i lokalsamhället ses av många beslutsfattare som en nödvändighet, risken är annars att konflikter mellan grupper fördjupas.

4.1.1 Interkulturalitet

Ett nyckelbegrepp i Borlänges kommunala handlingsplanen är 'interkulturalitet' och detta definierar Borlänge kommuns handlingsplan på följande sätt. "Interkulturalitet kan definieras som mötet mellan personer från skilda kulturer, med skilda modersmål och levnadsregler, och ömsesidig förståelse dem emellan".⁴² Denna definition ligger nära andra definitioner av begreppet och betonar en ömsesidig relation mellan personer i ett kulturmöte och representerar en utveckling bort från ett statiskt synsätt på kulturmötesfrågor i riktning mot en mer dynamisk syn på vad som händer i ett samhälle präglad av kulturell mångfald, mer öppet för kulturella överskridanden och blandningar. Ett interkulturellt förhållningssätt är ofta kombinerat med en hög inkluderande ambition. Europarådet har använt termen

⁴⁰ Mediterranean City-to-City Migration Project (2016), s 12.

⁴¹ Ibid.

⁴² Borlänge kommun (2016). I handlingsplanen utvecklar man sina tankar om interkulturalitet. "Begreppet skiljer sig från det närbesläktade begreppet mångkulturalitet som endast avser flera kulturers parallella samexistens i ett samhälle."

i rekommendationer som behandlar förutsättningarna för en mer dynamisk integration av olika religioner, kulturer och språk i samhället.

4.2 Socialt kapital – 'sluta sig inåt' eller 'bygga broar'

Att vara tillhörig en religiös organisation eller ett samfund kan enligt teorier om socialt kapital skapa det som ibland kallas ”bonding’ social capital (ties to people who are *like* you in some important way)”.⁴³ Att mötas över konfessionsgränser kan också innebära det som kallas ”bridging’ social capital (ties to people who are *unlike* you in some important way)”.⁴⁴ Dessa två former av socialt kapital är enligt statsvetaren Robert Putnam inte varandra uteslutande utan kan förstärka varandra, liksom försvaga varandra i ett samhälle med höga nivåer av kulturell mångfald, så som det svenska samhället har blivit på ett halvt sekel. Även sociologen Tina Goldschmidt ser i en nyutkommen avhandling en benägenhet hos människor i kulturellt diversifierade samhällen att definiera varandra enligt ingroup-outgroup-tänkande där språk, etnicitet och religion ofta utgör markörer för tillhörighet.⁴⁵ Religionsforskare, statsvetare och sociologer följer i sin forskning dessa processer och *staden* har i europeiska sammanhang blivit platsen för att beforska detta. I det europeiska forskningsprojekt ReDi⁴⁶ har forskare från olika länder studerat Hamburg, Duisburg, London, Oslo och Stockholm. Forskarna pekar på hur europeiska städer som dessa genom migration genomgått stora förändringar i riktning mot religiös pluralism och mångfald. Genom olika fallstudier i dessa städer kastar de nytt ljus över villkoren för interreligiös dialog.⁴⁷

Whether a city is or can become a venue for interreligious encounter and dialogue, or if urban spaces are merely a place where various religions and worldviews exist side by side, is a central question for the continuing social cohesion of modern societies.⁴⁸

Forskarna i projektet undersöker religionens roll och huruvida institutionell religion bidrar till det gemensamma samhällsbygget eller bidrar till separatistisk undandragenhet. Båda processerna går att identifiera i dessa fallstudier.⁴⁹ Religionssociologen Magdalena Nordin tar hjälp av uppdelningen i olika potentiella grundattityder hos aktörer i ett interreligiöst arbete; exklusivism, inklusivism eller pluralism. Exklusivism kan bl.a. handla om att man genom att ta spjörn mot andras religionsidentitet fördjupar sin egen tillhörighet. Inklusivism handlar istället om en betoning av ett gemensamt sanningssökande och pluralism om ett förhållningssätt där mångfald är både mål och medel för det interreligiösa arbetet.⁵⁰ Nordin går igenom hur aktörer på lokalplanet ser på samarbetet och lyfter fram forskning som pekar på ett antal problem i den interreligiösa praktiken. Övergripande slutsatser för Sveriges vidkommande är att den nuvarande utvecklingen med framväxten av interreligiösa råd på lokalplanet hänger ihop med utvecklingen i det samtida religiösa landskapet i Sverige. ”In contemporary Sweden we find ongoing inter-religious cooperation, at both national and local levels, which has arisen as a result of increased religious plurality”.⁵¹

⁴³ Putnam (2007), s 143.

⁴⁴ Ibid, s 143.

⁴⁵ Goldschmidt (2017), s 11.

⁴⁶ ReDi, (Religion and Dialogue in Modern Societies). Case Studies on Interreligious Encounter in Urban Community and Education. Finansierat av Federal Ministry of Education and Research i Tyskland.

⁴⁷ Ipgrave m.fl. (2018).

⁴⁸ Ibid, s 9.

⁴⁹ Se till exempel Johan Liljestrands bidrag i antologin (2018), om Guds Hus-projektet i Stockholmsförorten Fisksätra.

⁵⁰ Nordin (2016), s 5.

⁵¹ Nordin, (2017), s 399.

Nordin konstaterar att denna framväxande interreligiösa praktik starkt villkoras av den svenska sekulära kontexten där olika religiösa aktörer besitter olika positioner och resurser vad gäller ekonomi, personal, demografiska skillnader, organisationsstrukturer, minoritets- och majoritetserfarenheter samt hur väl etablerade och väl sedda samfundet är i samhället. Faktorer som dessa skapar enligt Nordin maktbalanser mellan olika aktörer.

De initieras ofta och drivs av Svenska kyrkan. Det finns en obalans mellan de medverkande samfundet när det gäller hur de är etablerade i samhället, vilken organisationsform de har, hur ledarskapet ser ut och upprätthålls, tillgång till möteslokaler och möjligheter till offentligt utrymme.⁵²

Trots svårigheterna i det interreligiösa arbetet så ser hon tecken på att religiösa företrädare genom arbetet över samfundsgränserna på olika sätt bidrar till att religion som sådan får en mer accepterad roll i samtiden, från att tidigare ha varit ett relativt perifert randfenomen i ett sekulariserat Sverige till att idag mer och mer bli involverat i samhället i stort i den politiska vardagen. ”In a Swedish context, inter-religious cooperation could potentially lead to the previously existing religion, Christianity, as well as the religions that are newcomers, such as Islam, being reintroduced into society”.⁵³

Denna slutsats berör en större debatt som pågår inom religionsvetenskap i Sverige idag om ’religionens återkomst’ i det som religionsfilosofen Ola Sigurdson och andra kallar det post-sekulära tillståndet.⁵⁴ Men varför har då religion blivit en fråga som tilldrar sig ett sådant stort strategiskt politiskt intresse?

4.3 Politisk styrning av processer i lokalsamhället – ’governance’

Inrättande av interreligiösa råd kan ses som en del av det som i statsvetenskaplig litteratur benämns som governance. Begreppet är mångtydigt men i likhet med Montin m.fl. kan governance förenklat beskrivas i termer av att staten och kommunerna under de senaste decennierna i ökad utsträckning ägnar sig åt en slags interaktiv samhällsstyrning där nätverk och partnerskap mellan offentliga och privata aktörer ingås och förväntas bidra till politiska lösningar på komplexa samhällsproblem. Det framstår som alltmer angeläget att för såväl kommunala som statliga myndigheter och organisationer genom olika typer av partnerskap, råd och nätverk, bjuda in civilsamhällets aktörer i den politiska processen. Medan en traditionell syn på politik och offentlig förvaltning innebär att myndigheter och politiker sätter agendan och formulerar problem och lösningar, så handlar det här om att fler aktörer förväntas bidra både till själva problemformuleringen och till lösningar. Kort sagt: en delvis ny roll för civilsamhället där dess aktörer blir mer direkt involverade och således medansvariga i den politiska processen.⁵⁵

Ett nytt temanummer av forskningstidskriften Social Compass ägnas 2018 helt och hållet åt den växande företeelsen av interreligiöst samarbete i olika länder. Redaktörerna Mar Greira från Barcelona i Spanien och Alexander-Kenneth Nagel från Göttingen i Tyskland, pekar på ett växande forskningsintresse för de många politiskt påmanade interreligiösa initiativen som pågår i lokalsamhällen runt om i Europa. De kallar dessa initiativ för ”emerging governance regimes of religious diversity in Europe”.⁵⁶ De ser hur populariteten med interreligiösa initiativ som styrningsredskap för politiska processer i olika länder hänger nära samman med ett diversifierat och

⁵² Nordin (2016), s 8.

⁵³ Nordin (2017), s 400.

⁵⁴ Sigurdson (2009).

⁵⁵ Montin & Hedlund (2009), s 7-36.

⁵⁶ Grieria & Nagel (2018), s 301.

föränderligt religiöst landskap som resultat av stora migrationsförändringar på senare år i Europa. Sociologerna Mar Grier och Alexander-Kenneth Nagel pekar också på vikten av att empiriskt och kritiskt följa dessa inslag av politisk inkludering av religiösa aktörer i lokalsamhällets politiska processer och huruvida denna 'domesticering' av religiösa grupper i huvudsak leder till ökad social hållbarhet eller inte.⁵⁷ Olika länder har reagerat olika på detta landskap men gemensamt är en insikt om att organiserad religion har fått en ökad relevans för hur socialt hållbar politik kan bedrivas i alltmer heterogena samhällen. "Religion has entered the political agenda, and in this context, religious groups do not stand as passive players, but claim – and acquire – an active role in the public domain."⁵⁸

Forskarna pekar på två viktiga processer som pågår samtidigt, vilket har relevans för en kritisk diskussion i en analys av det interreligiösa rådet i Borlänge. I ett i huvudsak sekulariserat samhälle tycks (1) behovet finnas av att domesticera religiöst orienterade minoritetsgrupper i lokalsamhället. I kontrast till detta tycks (2) behovet finnas av att stärka religiöst orienterade minoritetsgrupper i lokalsamhället. Denna dubbla agenda diskuteras vidare mot slutet av rapporten. Vi vill redan nu peka på denna underliggande dubbla syn på religion som återfinns i ett sådant politiskt agendasättande betraktelsesätt, dvs. religion som källa till separatism och isärdragning av lokalsamhället, kontra religion som resurs för generering av ett gemensamt samhällskitt.⁵⁹ En handfull nyutkomna böcker bara under 2018 ger också en bild av hur forskare brottas med religiösa tolkningstraditioners mångskiftande skepnad, i ett spektrum från liberala och inkluderande ståndpunkter till fundamentalistiska och exkluderande ståndpunkter.⁶⁰ Det är också intressant att notera att denna ambivalenta syn på religion formuleras mer eller mindre tydligt hos i stort sett samtliga intervjuade nyckelpersoner i Borlänges interreligiösa råd när de talar om sina förväntningar på det interreligiösa rådets arbete i kommunen.

4.4 Vardagslivets processer underbeforskade

Ett balanserande ord vill vi i rapportens inledande del också understryka för att ge proportioner åt rapportens problemformuleringar. Många pekar på att religionstillhörighet och kulturell mångfald sedan millennieskiftet har blivit ett alltmer problematiskt fenomen som både kan kopplas till extremism och våldsutövning liksom till kris- och konflikthantering. Bland annat har statsvetaren Ann-Catrin Kristianssen pekat på att mycket forskning har ägnats åt religion och konflikt medan färre samhällsvetenskapliga studier har berört religionens potential för konfliktlösning mer generellt i samhället.⁶¹ Olika rapporter och kunskapsöversikter har dock producerats på senare tid.⁶² Den

⁵⁷ Grier & Nagel (2018), s 309.

⁵⁸ Ibid, s 303.

⁵⁹ 'Religion' som fenomen är notoriskt svårdefinierat och det ligger utanför denna rapport att fördjupa denna problematik. I en grundläggande mening ansluter vi som rapportförfattare till det som betecknas som en substantiell religionsdefinition som ser religion som innehållande föreställningar och symboler som hänvisar till en transcendent verklighet liksom symbolhandlingar, institutioner och riter som skapar modeller för agerande inom ramen för en sådan verklighetsuppfattning. Svagheten med en sådan definition är en underbetoning av öppnare och mindre institutionellt formade tankestrukturer som inbjuder till upplevelser av mening. Styrkan är att den fångar upp en allmänt omfattad och etablerad *common sense*-uppfattning om organiserad och institutionaliserad religion, dvs. såsom de religiösa organisationer som ingår i interreligiösa råd. För en översikt av olika sätt att definiera religion hänvisar vi till Linda Woodhead och hennes genomgång (2011). Se också Lövheim & Nordin (2015).

⁶⁰ Se till exempel Pratt (2018), De Kadt (2018), Hashas (2019) Sic!

⁶¹ Kristianssen (2017).

⁶² Se Löv Roos (2016), Nordin (2016) och Nordin (2017). Se också Wolffe m.fl (2013) och kapitel 7 där vi diskuterar det nordirländska exemplet.

kanadensiska forskaren Lori G. Beaman är kritisk till en överdriven *problemfokusering* från forskarsamhället. Beaman menar att begreppsbildningen och forskningen om religiös diversifiering i samhället *i sig* utgör ett problem. Forskning om religion som källa till konflikt dominerar och skymmer något som hon menar är underbeforskat, nämligen människors ”day-to-day negotiation of difference”.⁶³ ”There exists a profound disconnect between current legal, philosophical and social science discourse and the way that religion works on the ground.”⁶⁴ Lori G. Beamans slutsats är att forskningens problemfokuserade angreppssätt varit fastlåst i alltför rigida tanke kategorier och därför missat människors vardagslivsorienterade sätt att handskas med olikheter på ett flexibelt, medmänskligt och humoristiskt sätt. Ett annat angreppssätt är möjligt menar hon. Hon myntar begreppet ’deep equality’ för möten människor emellan ansikte mot ansikte i vardagslivets flöde av möten där människor hittar sätt att bemöta varandra i respekt för varandras olika utgångspunkter.

Deep equality is not a legal, policy or social description, nor is it achievable by a magic formula that can be enshrined in human rights codes. It is rather, a process, enacted and owned by so-called ordinary people in everyday live. Deep equality is a vision of equality that transcends law, politics and social policy, and that relocates equality as a process rather than a definition, and as lived rather than described.⁶⁵

Vi menar att det krävs en medveten strategi för att motverka ett polariserat ’vi-och-dom-tänkande’ i lokalsamhället. Det behövs en genomtänkt idé för hur människors sökande efter gruppidentiteter på ett trovärdigt sätt kan kombineras med ett fungerande pluralistiskt samhällskitt som inkluderar alla i samhället och som också förmår bryta ett invariant dualistiskt tankesätt. Istället för det förenklade och dualistiska uttrycket ’vi-och-dom’, förskjuter t.ex. sociologen Nira Yuval-Davis betydelsen, genom små tillägg, och talar om ”me, us and the many others”.⁶⁶ Hon argumenterar för en medvetenhet om mångfaldens betydelse och att flera grupper existerar *sida vid sida* i en pluralistisk samexistens.⁶⁷ Detta synsätt diskuteras också i den fallstudie om Skärholmens kyrka som Kristina Helgesson Kjellin genomfört (2016). Hon pekar på hur flera av Svenska kyrkans aktiva präster i den interreligiösa dialogen omfattar en brobyggande grundattityd som bidrar till ett interkulturellt förhållningssätt där pluralism och samverkan med flera andra trosinriktningar är vägledande.⁶⁸ Att detta kan vara en svårnavigerad process belyser Helgesson Kjellin. ”Det här är ju ingen säker position, det är att vara ute på ett gungfly.”⁶⁹ Svårigheten har också att göra med olika maktpositioner i det interreligiösa vardagsarbetet, särskilt när en stark aktör som Svenska kyrkan är på spelplanen och både kan uppträda som övergripande värd för det interreligiösa vardagsarbetet och samtidigt vid tillfällen ikläder sig rollen som partner i ett interkonfessionellt samspel, *sida vid sida* med andra.⁷⁰

Efter denna genomgång av teoretiska perspektiv kommer vi i nästa kapitel utförligt presentera ledamöterna i det interreligiösa rådet och deras förväntningar på det interreligiösa rådet. Vi kommer att söka efter tecken på huruvida den intervjuade ger uttryck för en syn på religion som (1) *markör av grupp tillhörighet* eller ej, liksom om den intervjuade ser på religion som (2) en *resurs för samhällsbyggande* eller en syn på religion som (3) *källa till konflikt*.

⁶³ Beaman, (2014), s 94.

⁶⁴ Ibid, s 91.

⁶⁵ Ibid, s 96.

⁶⁶ Yuval-Davis (2010), s 277.

⁶⁷ Ibid, s 277.

⁶⁸ Kjellin Helgesson (2016).

⁶⁹ Ibid, s 256.

⁷⁰ Se exempelvis Johan Liljestrands rapport om Guds Hus i Fisksätra i *Religion and Dialogue in the City* (2018).

5 Presentation av rådsdeltagares röster och deras förväntningar

I kapitel 5 presenterar vi de två första av rapportens mer beskrivande frågor. Den första frågan handlar om vilka förväntningar som formuleras av politiker, tjänstemän respektive representanter för de religiösa organisationerna om de långsiktiga effekterna av inrättandet av ett interreligiöst råd. Den andra frågan beskriver hur rådet fungerar.

5.1 Borlänges förtroendevalda och deras förväntningar

I det interreligiösa rådet deltar två socialdemokratiska kommunalråd och ett oppositionsråd. I intervjun med kommunalrådet, tillika kommuniststyrelsens ordförande formulerar sig kommunalrådet om sina förväntningar på rådet. Han ser det stora värdet i möjligheten att mötas utifrån olika kulturella erfarenheter. Kommunalrådet ser på arbetet i rådet som en möjlighet för nya grupper i Sverige att komma i kontakt med ett Sverige som skiljer sig ganska mycket från samhällen de kommer ifrån. Han ser det som ett både viktigt och spännande forum *”där dom dels möter de inhemska religiösa företrädarna och samhällets företrädare”*. Perspektivet är dubbelriktat enligt kommunalrådet. Dels får nya svenskar möta företrädare för det *”det relativt sekulariserade Sverige”*. Dels får man möjlighet i rådet att hantera frågor *”där kanske det svenska samhället så som vi är van att det fungerar, inte riktigt når fram, inte riktigt förstår”*. Han ser rådet som ett forum för att hantera svårigheten att nå fram till varandra över kulturgränser, i vissa fall kanske utifrån ganska kraftiga kulturkrockar.

Alltså det uppstår en kulturell black-out nånstans, och att då ha en dialog där vi möts och diskuterar värderingsfrågor och samhällsfrågor och religiösa frågor, det tror jag kan vara otroligt viktigt.

Kommunalrådet ser i första hand att rådet fyller en viktig funktion på lång sikt. På kort sikt tror han att om det uppstod en krissituation av allvarligare slag i kommunen, med t.ex. ordningsstörningar och större ungdomsbråk eller rent av upplopp, då skulle de religiösa ledarna i samhället, både imamer och präster, ha väl så viktiga roller att fylla som han som kommunalråd och ledande lokalpolitiker skulle ha. Det är då bra att ha ett etablerat råd som kan mobiliseras i ett krisläge. Men framför allt ser han möjligheten att bygga långsiktiga relationer med grupper i lokalsamhället. Han lyfter i sammanhanget fram behovet av samhällstrukturella investeringar som gör att Borlänges framtida bostadsbehov byggs på ett sådant sätt att segregation bryts. Om Borlänge ska växa med 400-500 människor per år så måste enligt kommunalrådet Borlänge bereda plats för dessa på ett sätt som ökar mötesplatserna för nya människor.

Hur bygger vi bort den segregation som faktiskt finns i nästan alla samhällen idag och där vi ser idag hur dom nyanlända väldigt tydligt klustrar sig i vissa områden.

Det har enligt kommunalrådet skett i alla tider och även i andra migrationsvågor. Svenskarna hamnade i Minnesota på gott och ont. Även om Borlänges kommunalråd inte är utövande religiös ser han i grund och botten att religion står för *”humanitet och humanistiska värderingar som ändå för mig konstituerar den samhällsmoral som vi försöker upprätthålla i en knölig tid”*. Han gör en intressant parallell till ett tidigare historiskt Sverige som ännu inte utvecklat det starka välfärdssamhälle som vi har idag. *”I en tid när vi inte hade starka stater och starka samhällsbyggnader, så var det ju via den religiösa förkunnelsen som moralen upprätthölls.”* Rätt och fel formulerades av religiösa ledare, medan vi idag röstar om lagarna i en riksdag. Men vi måste fortfarande tro på lagarnas giltighet, enligt kommunalrådet.

Jag börjar låta som en gammal gisten kristdemokrat som pratar moral och etik. Men idag så är det väldigt få som i sitt civila jag står upp för moraliska värderingar, eller för få som gör det.

Kommunalrådet menar att vi måste upprätthålla vissa ordningsregler i samhället oavsett om det handlar om buskörning med bilar eller nyanlända killar från andra länder som inte vill ta av sig kepsen i klassrummet. *"Vilken hudfärg du har, vilken bakgrund du har spelar absolut ingen roll men just nu överträder du våra ordningsregler. Punkt!"* Det andra socialdemokratiska kommunalrådet i Borlänge menar att rådet kan bidra med att skapa ett forum för dialog och överbrygga motsättningar och förutfattade meningar kring vissa brännande frågor i kommunen som skapat en het och polariserad debatt.

Att få mötas, att få en dialog. Att få bort rädslorna och få det här till en demokratisk diskussion mellan olika grupper. Framför allt dom religiösa grupperna.

Han lägger också till att detta ger kommunen en möjlighet att öppna upp för politisk dialog där grupper som inte är vana vid traditionella politiska fora ges en möjlighet att få fram sina speciella synpunkter. Han utvecklar sin tankegång efter att som kommunpolitiker under ett antal år haft erfarenheter av mötet med religiösa företrädare för Borlänges muslimer. Han menar att han behöver förstå mera av hur hans dialogpartner resonerar.

Få en utmaning i hur man tänker. Hur man då tänker på ett annorlunda sätt, hur man tänker när det gäller samhällsfrågor, när man tänker politik. Det skiljer ju lite grann från den vanlige infödde svensken.

På längre sikt sätter det andra kommunalrådet in det interreligiösa rådet som en konstruktiv respons på den större övergripande förändringen som samhället genomgår där allas liv och förutsättningar varje dag förändras. Han lyfter särskilt fram behovet av att alla känner sig delaktiga, *"i välfärdsbygget och då gäller det allt som hör till, skolan, fritid och aktiviteter överhuvudtaget"*. Rådet är viktigt också i det längre demokratistärkande perspektivet där människors delaktighet i kommunen kan öka. Frågan lyfts av kommunalrådet till en långsiktig strategi. *"Hur bygger vi samhället så att vi inkluderar också den nya stora gruppen som kommer att bli större i Borlänge? Hur klarar man det här samhällsbygget ihop?"* Han ser också rådet som ett forum för att diskutera inte bara frågor som har bäring på religiös problematik utan också hur man ser på andra samhällsaspekter som arbete, sitt boende, barnens skolgång. På några års sikt kommer också frågan hur olika minoritetsgrupper i Borlänge ser på äldreomsorg. Han hoppas också rådets medlemmar och inte minst Svenska kyrkan som religiös organisation skulle kunna hjälpa till att avdramatisera den dagsaktuella frågan om ett moskébygge i Borlänge och förklara den självklara principen att även islams trosutövare har rätt att skaffa en lokal där man får gestalta sin tro, likaväl som olika kyrkor.

Oppositionsrådet i Borlänge tillför ytterligare andra dimensioner i sin analys. Hon understryker liksom andra behovet av kommunikation och att kunna mötas och *"att lära känna varandra och skapa en större förståelse mellan olika religioner och att det finns plats för alla"*. Mer än övriga utvecklar oppositionsrådet en syn på vikten av att den gemensamma arenan är strikt sekulär, *"ett sekulärt samhälle bygger ju på att vi har en gemensam grund i samhället med lagar och regler som gäller alla"*. Det är viktigt att denna gemensamma arena är neutral och att var och en låter sin tro vara en privatsak *"och det sköter jag med dom som tycker och tror lika som mig"*. Hon betonar denna princip utifrån en respekt för allas tro och att någons tro och tolkningar av Guds regler därför inte kan stå över de gemensamma samhällsreglerna. *"För att vi ska kunna leva tillsammans måste alla respektera den gemensamma spelplanen"*. Hon hoppas och tror att medverkan i det interreligiösa rådet fungerar överbryggande och konfliktlösande och detta är det viktigaste på lång sikt, att *"ha ett forum för att hantera eventuella konflikter som kan komma upp över tid"*.

Tydligare än någon annan betonar oppositionsrådet religiös tillhörighet som en viktig resurs för att hålla ihop en viss grupp och en mänsklig gemenskap utifrån gemensamma normer. *”Förr hade man inte stater, då hade man en grupp kring en tro, och det var den gemensamma tron som fick gruppen att hålla ihop”*. Hon menar också att religion genom normbildning har spelat en civilisationsbyggande roll genom att reglera människors friheter och hänsyn till varandra. Hennes hållning andas en djup respekt för trons betydelsefulla roll i olika gruppers liv. Samtidigt ser hon att det är viktigt att det finns forum för att hantera konflikter som kan komma upp, med en hänvisning till att många som är uppvuxna i Sverige kan känna en stor ovana inför islam som en annan religiös tradition än den nedärvda kristna traditionen, *”vi är väldigt ovana vid den muslimska kulturen och de muslimska traditionerna här och vi har väldigt lite förståelse för dom tankarna”*. Hon betonar något mer än andra att mångfald inom det religiösa området kommer att leda till konflikter, problem och motsättningar. *”Ju mer det integreras desto större blir konflikterna”*. Men att det på sikt kan utvecklas en sammansmältning utifrån den långa och pragmatiska tradition som finns i Sverige där konflikter löses genom möten, dialog och kommunikation mellan olika intressen som möts på samma nivå. Att kommunen är med i processen ser hon som en bra stabiliserande faktor.

5.1.1 Summering kommunalrådets synpunkter

Borlänges första kommunalråd betonar sökandet efter en gemensam grund för övergripande värderingar som olika grupper i lokalsamhället ställer upp på och förhåller sig till. I det sökandet behövs rådet som mötesplats för dessa diskussioner och för att lösa kulturkrockar mellan det gamla relativt sekulariserade Sverige och nya svenskar med nya sätt att se på religion och samhälle. Kommunalarrådet ger uttryck för religion som markör av gruppstillhörighet och betonar framför allt religion som resurs för gemensamt samhällsbygge. Borlänges andra kommunalråd poängterar rådets funktion som en mötesplats mellan gamla och nya svenskar där man kan bearbeta värderingsfrågor tillsammans. Kommunalarrådet ger ytterligare uttryck åt att detta måste ske genom att samhällsbygget görs tillsammans och att man genom rådet får en kanal till att nå ut till grupper som inte alltid känner sig delaktiga i samhällsutvecklingen. Rådet blir på det sättet demokratistärkande. Även det andra kommunalarrådet ger uttryck för religion som markör av gruppstillhörighet och betonar framför allt religion som resurs för gemensamt samhällsbygge. Oppositionsrådet betonar samhällets sekulära grund och att religion är och bör förbli en privatsak som underordnas en gemensam normativ grund för övergripande värderingar som olika grupper i lokalsamhället bör ställa upp på och förhålla sig till. Hon ger också uttryck för sin syn på religion som markör av gruppstillhörighet och betonar mer än de två övriga kommunalråden religion som källa till konflikter och motsättningar som kan uppstå i lokalsamhället.

5.2 Tjänstemännens förväntningar

Det interreligiösa rådet har varit en del av en kommunal handlingsplan som i första hand handlat om förstärkandet av demokrati mot våldsbejakande extremism.⁷¹ Borlänge var en av fyra pilotkommuner som i Sverige av den tidigare Nationella samordnaren valdes ut för att upprätta 'Kunskapshus' efter internationella förebilder.⁷² I Borlänge har två kommunala tjänstemän haft uppdraget att ansvara för arbetet. De två tjänstemännen har arbetat inom ramen för en kommunal handlingsplan som stipulerade inrättandet av ett interreligiöst råd som en strategisk åtgärd där religionstillhörighet identifieras som

⁷¹ Borlänge kommun (2016).

⁷² Tidigare Nationella samordnaren gav i november 2015 fyra kommuner i Sverige; Stockholm, Göteborg, Örebro och Borlänge, ett särskilt uppdrag om att upprätta kunskaps- och resurscentrum som pilotprojekt för demokrati och mot våldsbejakande extremism. Dessa kom att kallas Kunskapshus.

betydelsefullt för ett långsiktigt interkulturellt arbete. ”Erfarenheter från andra kommuner har visat att ett interreligiöst råd även är en viktig pusselbit i den interkulturella strategin då det öppnar för möten mellan företrädare för olika religiösa riktningar”.⁷³

Hur ser tjänstemännen då på rådet och vilka förväntningar har de? Den första tjänstemannens förväntningar har formats av själva processen då tjänstemannen lärt sig mer från möte till möte. På kort sikt ser tjänstemannen det som en viktig resurs för den ganska krävande kommunikationsstrategin tjänstemannen identifierar i samband med den muslimska församlingens mosképlaner.

I ett sånt sammanhang vore ett interreligiöst råd alldeles ypperligt för att kunna använda sig av för att tillsammans både bolla utmaningar, hur kan vi kommunicera det här, hur kan respektive aktör ta med det här till sina forum och diskutera det här vidare och hur kan vi samla en gemensam strategi liksom.

Tjänstemannen ser det som ett konkret exempel på hur rådet skulle kunna fungera och bidra med något som ligger på tjänstemannens bord för tillfället. På längre sikt ser tjänstemannen rådet som en form av närmare kontaktyta mot civilsamhället så att breda förebyggande åtgärder som bidrar till hållbarhet i samhället får en något mer formaliserad form så att kontakten med civilsamhället inte tappas. Tjänstemannen nämner kompetensutveckling, satsningar som antidiskrimineringskampanjer m.m. Rådet ses som en ”*nisch i den här civilsamhällessamverkan*” men också som en källa till kunskap och information för tjänstemannen i fråga, för att kunna värdera saker och få perspektiv på olika frågor. Tjänstemannen hoppas också att rådet lyckas balansera informella och formella kontakter så att man inom rådet når fram till ett samarbete med hög ambitionsnivå, där man inte bara har dialog med varandra utan också gör saker ihop. Tjänstemannen är inspirerad av ett besök i Köpenhamn och ett samtal med en imam som jobbat med frågorna och där man lyckats gå från ”*dialog till diapraxis, att man faktiskt gör saker ihop*”. Tjänstemannen ser också rådet som en unik kontaktyta mot kommuninvånare som kommunen inte självklart når. ”*Det här är ju aktörer som har många medlemmar som når ut till många människor på ett sätt som vi som kommun aldrig skulle kunna göra*”.

Rådet har en viktig roll för att lösa konkreta problem som uppstår i kommunen och som har att göra med spänningar som finns mellan olika grupper. I det sammanhanget ser tjänstemannen också en utmaning i att skapa en bra balans i rådet och utifrån vilka kriterier det kan göras. Ska man använda sig av SST:s kriterier för samfundskonstellationer så riskerar vissa ställas utanför. ”*Då är det många som inte blir med som skulle behöva bli med*”. Om man istället enligt tjänstemannen mer tillåtande låter flera grupper vara med, hur uppnår man då målet med en nära samverkan. Konstruktionen av rådet och representationen i det har betydelse för olika grupper. ”*Risken att nån känner sig utesluten på felaktiga grunder eller spär på dom spänningar som redan kan finnas. Där finns en fara*.” Den andra kommunala samordnaren lyfter fram möjligheten till infallsvinklar i viktiga frågor som ofta kan komma i skymundan av frågor som ofta har en mycket formell kommunal karaktär i form av möten, paragrafer, budgetfrågor, nämndbeslut, utskott m.m. ”*Jag ser framför mig att det här rådet också kan ha en annan infallsvinkel helt enkelt som inte är så formell*”.

Som kommunal samordnare som rör sig runt i kommunen fångar han upp frågor från många olika sammanhang, en gudstjänst eller något som skett på stan och han hoppas att rådet kan vara en möjlighet att få ta upp lite oväntade frågeställningar på dagordningen. Han ser också rådet som en del av den större frågan om kommunens strategi för social hållbarhet. Inspirerad av Fryshusets verksamhet där det finns både präst och imam i rörelse bland unga människor där han sett att man inte bara pratar

⁷³ Borlänge kommun (2016), s 10.

om tro och religion utan om allt möjligt i ett vidare perspektiv utifrån ungdomars livsfrågor. Han uppskattar också kommunens mångåriga kontaktyta och dialog med Islamiska förbundet redan då moskébygget kom upp på dagordningen. Sedan dess har han sett ett behov av ett forum ”för att lyssna in vad är det man känner och ser. Och vad är det kommunen faktiskt kan göra inom gränserna för vad kommunen kan stötta en enskild verksamhet”. Stärker man strukturerna för social hållbarhet som främjar förebyggande verksamhet ser han också att kommunen motverkar att människor får fotfäste i våldsbejakande miljöer av olika slag, t.ex. religiös islamistisk extremism, vit makt eller den autonoma vänstern.

Alltså överhuvudtaget, hur får vi barn, ungdomar och vuxna att inte dras in i dom här miljöerna och hur får vi människor som är i dom här miljöerna att lämna. Och då såg vi att religiös dialog kan vara ett verktyg för att göra det.

Han har under några år blivit alltmer medveten om hur mycket religiös identitet betyder för många med muslimsk bakgrund på ett sätt som han inte känner igen från många med allmän sekulär svensk bakgrund. Religiös identitet är viktigt för många och samtidigt finns det enligt honom en aspekt i starkare religiös identitet som skrämmer många.

Ungdomar som byter klädstil och helt plötsligt börjar citera. Då blir det jobbigt. 'Men vänta, vad betydde det här då?'. Då har man ju fått gå in och lyssna. 'Ja, men vad säger han?'. 'Ja, men han säger så här och så här.'. 'Ja, men det får man göra'. I yttrandefrihetens Sverige så är det helt okej.

Behovet av att prata religion är större än på många år och ett interreligiöst råd är ett forum där detta kan göras enligt samordnaren.

5.2.1 Summering tjänstepersonernas förväntningar

Båda tjänstemännen ger med lite olika förtecken uttryck för en syn på religion som markör av grupptillhörighet. Den ena utifrån en ambition om inkludering av missgynnade grupper som riskerar att hamna utanför det gemensamma lokalpolitiska arbetet. Medvetenheten om inkludering av missgynnade grupper är viktigt eftersom motsatsen kan leda till spänningar. Ett inslag finns hos den första tjänstemannen där religiös tillhörighet kan ses som källa till konflikt, men också en syn på nära samarbete där deltagande från olika religiösa företrädare skapar en styrka i samarbetet. Den andra samordnaren balanserar dessa perspektiv mot varandra. Religiös tillhörighet utgör en markör av gruppidentitet på ett sätt som kan vara skrämmande för vissa med en tydlig sekulär norm som tradition med betoning av religion som (mindre angelägen) privatsak. Han betonar ett nära samarbete med religionsrepresentanter som en viktig resurs för gemensamt samhällsbygge som förstärkning av lokalsamhällets sociala hållbarhet, men också hur detta är en del av att motverka individers glidning i riktning mot våldsbejakande miljöer.

5.3 Svenska kyrkans förväntningar på Borlänge interreligiösa råd

Svenska kyrkan och Västerås stift formulerade tidigt ett intresse för inrättandet av ett interreligiöst råd i Borlänge som svar på Borlänge kommuns interkulturella strategi.⁷⁴ Svenska kyrkan deklarerade sitt positiva intresse 2016 att både på stifts- och församlingsnivå stötta arbetet i Borlänge kommuns pilotprojekt och delade Nationella samordnarens uppfattning om den betydelse som ett långsiktigt och förebyggande arbete av detta slag kan ha för att förhindra att odemokratiska krafter får fäste i

⁷⁴ Mogren & Jansson, Svenska kyrkan (2016) Se bilaga 2.

samhället.⁷⁵ Från nationell nivå berättar ärkebiskopen Antje Jackelén om sitt studiebesök i Melbourne 2009, där ett *interfaith council* hade skapats initierat av Melbournes lokala polismyndighet. Den svenska ärkebiskopen blev inspirerad av resultaten som redovisades. Grundtanken i Melbourne formulerades enligt devisen 'Här är vi många kulturer och religioner, men en stad'. Jackelén övertygades av tanken att när religiösa ledare lär känna varandra och blir vänner minskar riskerna att krafter kan spela ut olika religiösa gemenskaper mot varandra. Istället betonar hon de religiösa traditionernas potential i lokalsamhället.

I stort sett alla religiösa traditioner ser det som en helig plikt att verka för sin stads bästa, oavsett om man bott där i femton generationer eller nyss anlänt, frivilligt eller ofrivilligt. Om polisen har goda kontakter med religiösa ledare undviks onödiga klavertramp (som att gå in med hundar i en moské), och oroligheter, radikaliserings eller andra samhällsfarliga utvecklingar blir lättare att förebygga.⁷⁶

Svenska kyrkans ledning har sett det som mycket välkommet att Borlänge kommun har tagit ansvar för bildandet av ett interreligiöst råd och menar att det kan komma att spela en positiv roll både när det gäller att ta itu med problem och utmaningar som finns i Borlänge, men framför allt när det gäller att ta vara på de möjligheter som finns. Ärkebiskopen understryker också att ett sådant initiativ hjälper det svenska samhället att se på privatiseringen av religion med andra ögon och att omhuldandet av en pseudo-neutralitet i det offentliga rummet är ett sämre alternativ.

Religiösa traditioner har en kulturell integritet, ett andligt djup och en moralisk kraft som behövs inför de utmaningar som vårt samhälle och mänskligheten står inför. Här finns ett socialt och andligt kapital som vore väldigt dumt av samhället att låta vara oanvänt.⁷⁷

Förväntningarna från Svenska kyrkans nationella nivå är således att det interreligiösa rådet ska bidra med konstruktiva lösningar i frågor som dyker upp i lokalsamhället. I en intervju med biskopen för Västerås stift om vilka förväntningar han har på det interreligiösa rådet lyfter biskopen fram två aspekter. Å ena sidan ser han värdet av att kunna bereda beslut i samhället som kräver skärpa i analyser av komplexa samhällsfenomen med bäring på religion där religiösa företrädare blir engagerade och indragna i det gemensamma samhällsbygget. Å andra sidan ser han värdet av ett engagemang tillsammans med andra religiösa företrädare för att locka fram de bästa drivkrafterna inom respektive trosgemenskap. Det finns annars en risk att extrema uttolkare inom olika traditioner tar över.⁷⁸ Biskopens förväntningar handlar således om att det finns en möjlighet att låta moderata krafter mötas och sätta dagordningen. "Det är avgörande att se en präst bredvid en imam, att tala sida vid sida, när hela samhället gungar" slår biskop Mogren fast.

Svenska kyrkan i Västerås stift har i ett PM formulerat sitt övergripande engagemang i ett interreligiöst råd i Borlänge, där man ser möjligheter att på församlingsnivå "kunna medverka till ett socialt hållbart Borlänge".⁷⁹ Andra viktiga punkter från stiftets sida handlar om att utveckla nätverk och kunskap kring religionsdialog och interkulturalitet, liksom spridning av kunskap från andra delar av Sverige där Svenska kyrkan är part i interreligiös dialog. Ett centralt begrepp för Västerås stift är 'social hållbarhet' där man betonar samhällets demokratiska grundstrukturer.

⁷⁵ Mogren & Jansson (2016), s 1.

⁷⁶ Antje Jackelén (2017).

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Mikael Mogren citerar det franska uttrycket 'les extrêmes se touchent' som syftar på extremståndpunkternas gemensamma beröringspunkter.

⁷⁹ Karlsson & Åberg (2016), s 1. Efter detta har också Västerås kommun i Västerås stift inrättat ett interreligiöst råd.

Ett socialt hållbart samhälle är motståndskraftigt, men samtidigt förändringsbenäget och ett samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader. Det är ett samhälle med hög tolerans där människors lika värde står i centrum, vilket kräver att människor känner tillit och förtroende till varandra och är delaktiga i samhällsutvecklingen.⁸⁰

Ett interreligiöst råd kan enligt Svenska kyrkan öka delaktigheten från olika trossamfund, tydliggöra trossamfundens betydelse och bidrag till social hållbarhet men också lyfta de värdefrågor som människor i religiösa organisationer genom historien har samlats runt. Man ser också att dialogen i sig kan ”öka motståndskraften mot våldsbejakande miljöer”.⁸¹ I en intervju med två stiftsadjunkter i Västerås stift förstärks ovanstående argument och då också med en mer personligt utformad teologisk motivering om engagemanget för ”den andre”.

För mig handlar det ju om att bygga ett... ja, att skapa goda livsförhållanden för alla människor. Det är för mig Guds rike, ett slags shalom, där det råder harmoni och fred och samverkan.

Den andre prästen fyller på och formulerar en förvaltartanke som en bärande del i hans tro som också driver hans engagemang för ett interreligiöst råd.

Vi som kristna har ju ... djupt nedlagt i oss att vi har ett gemensamt ansvar för livet och inte bara för oss själva utan för andra också. Vi har en slags människovärdesprincip och en förvaltarprincip och dom här sakerna som man talar om som det som utmärker Luthersk teologi liksom. Det är ju en grund till att vi är intresserade av att finnas med i det här sammanhanget.

Från stiftshåll betonas också hur en nyfikenhet har vuxit fram hos politiska företrädare inom framför allt socialdemokratin, som fått upp ögonen för religion som en resurs för ett hållbart lokalsamhälle. Stiftsprästen pekar på att detta leder till nya processer i samhället där allt inte utgår ifrån en negativ sekulär norm om religion som starkt avvikande. Här lyfts att fler och fler icke-religiösa människor vill ha mer kunskap om den roll religion spelar i människors liv också i frågor ”där religiösa företrädare har starka åsikter”. Det interreligiösa rådet kan då bli ett brobyggande forum där man vågar sig på dialogutmaningar som är viktiga även. Han tror att tiden är förbi när problematiska aspekter som militanta religiösa föreställningar kunde sopas under mattan och han tror att rådet kan spela en roll här. Att man lär känna varandra och vågar beröra saker som är extra känsliga och svåra att prata om, även inom den egna traditionen. Han hoppas att man kan möta varandra ”i den sårbarheten”. Den andre stiftsadjunkten fyller på och menar att rådet kan vara ett forum för att formulera det som är gemensamt och vilka normer som man kan enas kring och förstärka hos varandra. Han brottas också med frågan om hur mycket olikhet som kan härbärgeras i ett samhälle. Ett grundfundament bör kunna vara regeringsformen och principen om mänskliga rättigheter, och

att i ett demokratiskt samhälle så samtalar vi med varandra. Och vi lyssnar på varandra. [...] Att man får hitta några såna här ... markörer... ramar, där man måste hålla sig inom. Det tror jag är viktigt. Och att demokratiska frågor kanske får stå i centrum då som en sådan struktur, mer än dogmatik.

Den andra prästen fördjupar diskussionen genom att inspirerad av sin egen tradition utmana sig själv att se världen genom ett kristusideal,

⁸⁰ Karlsson & Åberg (2016), s 1.

⁸¹ Ibid, s 1.

...hur Kristus själv alltid bemöter den andre med öppenhet, oberoende av vem det är och ger den andre värdighet i mötet. Så det blir ju en ... ja, den kristna identiteten handlar ju väldigt mycket för mig om inkluderande kärlek och barmhärtighet.

Det interreligiösa rådet bidrar enligt honom till att skapa ett motståndskraftigt samhälle och ett redskap för att motverka rykten, populism, protektionism och polarisering. Rådet fungerar som en motrörelse som motverkar splittring i samhället. Marginalisering kan vara en farlig kraft enligt stiftsprästen, eftersom det skapar utanförskap och risken att människor utan röst i marginalen använder det som ett argument för samhällsfientliga handlingar. Särskilt viktigt menar han att det är i dagens Sverige där islamofobi gör att det finns "krafter som ställer kristna mot muslimer".

Det är inte bara muslimer som bryr sig om den problematiken, utan det finns kristna och det finns andra sekulära människor som också är beredda att fundera över "Hur kan vi...?" Ja, vad är det för åtgärder som skulle kunna förbättra situationen och göra livet enklare?

Rådet kan på så sätt visa att det finns andra aspekter kring religiös tro som visar på samhörighet och samförstånd, där man kan stå tillsammans, menar stiftsprästen.

5.3.1 Summering synpunkter från Svenska kyrkans riks- och stiftsnivå

Både från ärkebiskopen, biskopen och stiftsadjunkternas sida betonas religionernas roll för det konstruktiva samhällsbyggandet på lång sikt utifrån tanken att alla religioner kan bidra till engagemanget för en god utveckling av det egna lokalsamhället. Religionstillhörighet ses som en markör av gruppstillhörighet men inte på ett konfliktorienterat sätt. Tydligt framhävs de religiösa traditionernas roll att bidra med de mest konstruktiva aspekterna av respektive religion, där det andliga djupet i traditionerna får ställas i samhällets och demokratins tjänst och där de bästa drivkrafterna inom respektive trosgemenskap lockas fram och minskar risken att extrema uttolkare tar över. Värdet av dialog står i centrum. Det hållbara lokalsamhället lyfts fram som ett mål där mötet med andra religiösa traditioner får en brobyggande funktion och där ett interreligiöst råd också kan bidra till upprättelse för marginaliserade grupper och till allas rätt till värdighet och representation. Religion som ett ambivalent fenomen går att skönja hos Svenska kyrkans representanter. Religion ses i huvudsak som resurs för samhällsbyggande processer samtidigt finns också en medvetenhet om konflikt drivande aspekter hos viss form av religionsutövning, oavsett tradition.

5.4 Övriga samfundsrepresentanter i rådet och deras förväntningar

5.4.1 Imamen

Imamen vid den sedan länge etablerade moskén i Borlänge uttrycker följande om sina förväntningar på rådet. Han har varit en ledande kraft i Borlänge i 25 år, från det att den muslimska församlingen huserade i en källarlokal bredvid en palestinsk pizzeria under ett par år under tidigt 1990-tal till flytten till Bullermyrens nuvarande moské. Han tror att det interreligiösa rådet kan bidra till konstruktiva processer där människor med både muslimsk och svensk bakgrund kan få hjälp att förstå varandra på rätt sätt. "Och vi behöver den här nivån för samarbete när vi kommer från olika kultur och olika religioner". Imamen betonar behovet av att hjälpa nya generationer svenskar att komma in i samhället och att det finns utrymme för variation och olikheter.

Jag vill att vi skulle fokusera och jobba för att alla i samhället skulle acceptera varandra, hur dom är, och inte kräva att dom skulle ändra sig [för att] bli acceptabel i samhället. Och se på andra som har olikheter, att dom är en resurs, att berika samhället.

Imamen lyfter fram religionens samhällsbyggande och inkluderande potential, men han är bekymrad över hur den nya generationen muslimska ungdomar bemöts med fientlighet från många håll i samhället vilket kan leda till att vissa unga muslimer dras till extrema röster. *”Om man ser på sig [själv] att man är en viktig medborgare och man bemöts med respekt och rättvisa, då skulle man inte lyssna på det här”*. Imamen menar att en grundproblematik är misslyckandet med själva integrationen i det europeiska samhället som skapar grogrund för destruktiva processer. Han ser rådet som ett sätt att skapa en djupare delaktighet i det svenska samhället och använder ordet lojalitet i samma andetag.

Att dom med muslimsk bakgrund i det svenska samhället hela tiden skulle ha lojalitet med det svenska samhället... att dom känner sig som en del av samhället och inte utsatta. Och att dom inte känner att dom behandlas orättvist”.⁸²

Imamen själv har erfarenhet både av händelser som har utsatt den muslimska gruppen för påfrestningar, men också av att vara inkluderad i det lokala arbetet. Han är nöjd med många initiativ som tagits genom åren, i form av temadagar och kulturprogram om islam. Som imam och företrädare för församlingen har han upplevt sig som en del av det framväxande interreligiösa rådet redan från start. *”Jag känner mig som en grunddel av det här rådet”*. Men han har också ett längre tidsperspektiv i sina reflektioner. När han tittar bakåt ser han en markant förändring i samhällsklimatet efter 11 september 2001, där islam kommit att bli mer ifrågasatt. *”När det gäller att vara muslim, det är hela tiden ett frågetecken”*. Imamen lyfter fram den nya framväxande generationens negativa erfarenheter av en växande islamfientlighet. Och att den nya generationen saknar något. Imamen menar att samhället och myndigheter måste ha ett bra samarbete med moskéer och muslimska organisationer och jobba hårt tillsammans för att motverka den islamfientlighet som många unga muslimer möter idag och som kan skapa besvikelse och frustration. Här menar han att rådet kan bidra med något viktigt och han är angelägen att rådet infattar alla i samhället, *”att det inte skulle finnas någon grupp utanför”*. Imamens förväntningar är stora och han ser rådets arbete som en förebild i samhället och ett gemensamt bygge av något bra i Borlänge där *”olika religioner har gott och bra samarbete”*. Han ser på rådet som ett verktyg för att uppnå en grundläggande mångfald där rådet kan *”sätta grunden till det här jobbet”*.

5.4.2 Prästen

Kyrkoherden i Stora Tuna ser mer övergripande att det interreligiösa rådet har en viktig uppgift i att upprätta en formell samtalskanal där olika religiösa parter ingår och att man möts regelbundet i en vardagsrytm. Han menar att det är viktigt att detta upprättas som en återkommande rutin och inte *”att det är ett problem som föranleder att man ska träffas”*. Det är också viktigt att det inte blir personrelaterat utan att det får en formaliserad funktion i organisationen. Prästen tycker också att det är en uttrycklig poäng att kommunen har en sådan framträdande roll. Den viktigaste förväntan han har på rådet är att kontakt etableras, att det på sikt leder till ett gott samtal och ett gott samarbete.

Och att man kan hantera gemensamma dilemman och problem. Och kanske också föregripa det också. Saker och ting som kan uppstå. Idealt sett så har man ju då ett organ.

Prästen reflekterar också utifrån att han i sitt arbete ofta rör sig i en mångreligiös kontext i kommunen. Här möter han inte bara svenskar med en traditionell svensk bakgrund utan vanligt är också ungdomar med muslimsk tro liksom kristna med bakgrund från andra traditioner utanför Sverige, såsom koptisk,

⁸² Imamen ger här uttryck för det som Europarådets riktlinjer i rapporten *Gods in the City* pekar ut, där denna dimension är framlyft. Majoritetssamhället kan sträcka ut sin hand gentemot minoriteter och få minoriteter att känna sig positivt inkluderade och föremål för positivt engagemang och omsorg.

eritreansk-ortodox till exempel. I det lokala arbetet i Borlänge så möter han ibland ”*en ganska besvärlig ungdomssituation i Borlänge*”. Han konstaterar också att det finns religiösa konflikter. Han berättar om en ung människa som blivit utsatt för kränkande tillmälen utifrån sin ovanliga etnisk-religiösa gruppstillhörighet med rötterna i Mellanöstern. Han blev i sammanhanget retad av några muslimska ungdomar. Han vill inte överbetona detta men lägger märke till hur ”*vanligt ungdomstjafs*” kan få en religiös dimension som läggs till en redan existerande spänning som kan existera mellan vissa grupperingar. Annars reflekterar han över den mångreligiösa kontexten i vidare mening där Svenska kyrkan är ute i skolor och samhället och representerar en viss grupp och kanske inte flertalet eftersom många inte uppfattar sig som kristna. Men Svenska kyrkan har ju av historiska skäl en unik kontaktyta mot hela samhället som kan användas på ett bra sätt.

Det handlar ju egentligen om hela samhället, tycker jag. Kommunen alltså, det goda samhället. Hur man bygger det och hur man ... hur vi kan komma in från olika håll och bidra.

Som präst har han och Svenska kyrkan för övrigt redan en sedan länge upparbetad relation till muslimska församlingen i Borlänge kring olika konkreta frågor som exempelvis begravningsfrågor och dylikt.

5.4.3 Frikyrkorepresentanten

Frikyrkans representant ser arbetet i interreligiösa rådet som en möjlighet att lära känna andra religionsföreträdare, liksom kommunens perspektiv om saker som pågår. Hon menar att rådet också är ett bra organ för att jobba långsiktigt och lösningsfokuserat med frågor i kommunen när det gäller negativa föreställningar om religiösa gruppers aktiviteter och hon betonar här risken för ryktesspridning både mot kristna och muslimer och andra. ”*Att jag kan få förklara hur vi tänker och vad som är viktigt för kristna [...] men också att få höra hur muslimerna tänker och om buddhisterna kommer med och så där*”. Hon ser också ett värde i att få träffas från olika religioner och samverka mellan alla som på något sätt mer eller mindre formulerar sig med uppdrag för fredlig uppbyggnad av samhället, men där också många olika traditioner har sina problem med extremistiska tolkningar.

Vi vill ju egentligen fred. Och sen finns det extremister, stolpskott, kalla det vad du vill i alla inriktningar. Men alla vill ju egentligen fred och en bättre värld. Det är ju grunden för alla religioner.

Hon ser också värdet av att kunskap via ett sådant här råd kan byggas upp så att andra samhällsaktörer som poliser och domstolar får kunskap om religiösa högtider. Hon pekar till exempel på förvirringen kring nazisternas önskan om att demonstrera i Göteborg i september 2017 där polisen i sin tillståndsgivning var okunnig om att det råkade vara judarnas största högtid samma dag. Den kunskapen måste utvecklas i samhället och ett interreligiöst råd kan bidra till det.

Och det kan ju vara en sak man kan diskutera här i rådet. Vad har vi för högtider framför oss? Vad har vi för speciella händelser? Vi kanske inte kan påverka polisen, men kommunen får en annan kunskap.

Frikyrkorepresentanten ser rådet som ett forum för att lära känna olika religiösa traditioner lite mer på djupet och att kommunen på detta sätt skapar en bredare och mer detaljerad kunskap om det lokala religiösa livet.

5.4.4 Ordförande buddhistiska församlingen och den buddhistiske munken

Ordföranden för den nybildade buddhistiska församlingen ser en styrka i deltagandet i det interreligiösa rådet och ser för sin egen del värdet av att den relativt okända buddhistiska församlingen

kan synliggöras. ”Att Borlänge kommun vet att vi finns. Att buddhistföreningen finns, att buddhismen finns i Borlänge.” Men på ett lite mer övergripande plan ser hon värdet av att samlas med de andra religionerna. ”Det är intressant att vi kan samarbeta med dom andra religionerna. Att man kan... om man kan göra nånting tillsammans.” Hon ser också på den egna verksamheten i det buddhistiska templet som en resurs i Borlänge och då inte enbart för Borlänges buddhister utan i ett större perspektiv. Om samhället på något sätt drabbas av olycka eller någon katastrof så är hon noga med att understryka att templet och den buddhistiska församlingen finns på plats och är beredd att hjälpa till, även i svårare situationer av nödkaraktär.

Om det skulle hända nånting. Att vi som små föreningar, kan ställa upp, kan hjälpa till. [...] Till exempel om det händer en bussolycka och vem kan ta emot hjälpen ... och på natten. Ja, ring till oss så kanske vi kan ordna och hjälpa till med mat eller... kanske skolan är stängd och man kommer inte dit.... [...] När folk hamnar i nöd, att templet, folket i templet hjälper till.

Ordföranden lyfter fram församlingens resurser som en hjälpande hand i nöden, tillsammans med andra i Borlänge kommun. Den buddhistiska församlingen känner sig väl mottagen i Borlänge och ordföranden har en positiv upplevelse av att som religiös organisation vara på plats i staden utan spår av negativa erfarenheter av främlingsfientlig karaktär. ”Jag har bara hört det positiva. Jag har aldrig hört något negativt”. Förutom intervju med ordföranden gavs också möjligheten att ställa frågor till den buddhistiske munken som ansvarar för den andliga dimensionen i templet. Via tolk berättar han att han tycker det interreligiösa rådet är bra eftersom man får möjlighet att samarbeta och kunna hjälpa varandra i samhället och att lära känna varandras religioner och att man accepterar varandra och bidrar till fredligt samarbete.

5.4.5 Summering övriga samfundsrepresentanternas förväntningar

Imamen berör flera aspekter i sina förväntningar på det interreligiösa rådet. Han ger tydligt uttryck för religion som markör av gruppstillhörighet. Han resonerar mer problematiserande om religionstillhörighet som potentiell källa till konflikt, utifrån negativa erfarenheter från det omgivande samhället och huruvida människor med muslimsk religiös tillhörighet upplever sig respekterade och inkluderade. Han ger också uttryck för religion som en viktig källa till samhällsbyggande. Också prästen ser religiös tillhörighet som markör av gruppstillhörighet och att religionstillhörighet kan bli en källa till konflikter mellan grupper. Han ser på rådsarbetet som ett sätt att ta tillvara de religiösa samfundens bidrag till det goda samhällsbygget. Frikyrkorepresentanten ger uttryck för religion som markör av gruppstillhörighet och betonar de olika religiösa samfundens bidrag som en resurs för det gemensamma fredliga samhällsbygget, men visar också en medvetenhet om att konfliktgenererande tendenser finns i respektive tradition. Den buddhistiska ordföranden liksom den buddhistiska munken ger båda framför allt uttryck för sin syn på de olika samfundens som en resurs för att bidra till det gemensamma bästa i kommunen.

5.5 Svar på första frågan. Vilka förväntningar har man på rådet?

En av rapportens huvudfrågor har handlat om vilka förväntningar politiker, tjänstemän respektive representanter för de religiösa organisationerna ger uttryck för om de långsiktiga effekterna av inrättandet av ett interreligiöst råd i kommunen. Mot bakgrund av intervjuvaren framträder en samlad bild. I stort sett samtliga ger uttryck för religionstillhörighet som en markör av gruppstillhörighet i lokalsamhället. Det ges också uttryck för att de olika samfundens har en given roll som resurs för det gemensamma bästa och för byggandet av det goda samhället. Vissa röster berör mer än andra religion som källa till konflikt. Ett av kommunalråden ser att kulturkrockar kan uppstå där gamla och nya svenskar möts och där religion och sekulära krafter kan befinna sig i spänningsförhållande.

Oppositionsrådet tar frågan vidare och uttrycker en tydlig hållning om riskerna med att religionsföreträdare sätter sig över den gemensamma sekulära spelplanen. Tjänstemännen ger båda uttryck för riskerna med att grupper ställs utanför och att då kan negativa grupptillhörigheter utvecklas som resultat av bristande inkludering. Svenska kyrkans ärkebiskop, Västerås stifts biskop, liksom stiftsadjunkterna betonar de samhällsbyggande krafterna i de religiösa traditionernas andliga djupfåra. Samtidigt finns en vakthållning mot destruktiv religiositet som kan frodas i de olika traditionerna, inklusive den egna. Hos de övriga samfundet finns samma betoning av religionernas samhällsbyggande ambitioner. Men också förhållningssättet att religionstillhörigheten kan mobiliseras i olika riktningar, mer eller mindre konstruktivt. Frikyrkorepresentanten beskriver hur respektive tradition har sina problem med extremistiska tolkningar. Imamen mer än andra pekar på utsatthet och exkluderingsprocesser i samhället som skapar besvikelse och risk för uppgivenhet hos unga muslimer vilket kan leda till en separatistisk religiös identitet.

5.6 Rådets arbete

Som svar på den beskrivande andra frågan om hur arbetet fungerar kan endast ett kortare svar tecknas utifrån det faktum att rådet ännu befinner sig i en uppbyggnadsfas. Följeforskaren har varit närvarande vid samtliga rådsmöten som hållits ungefär varannan månad. Uppstart var 22 augusti 2016 och sedan hölls under hösten 2016 ytterligare tre träffar varav ett utgjorde ett studiebesök i Örebro som härbärgerar Sveriges första interreligiösa råd inrättat 2006. Under 2017 hölls sammanlagt 6 möten och under 2018 har 3 möten ägt rum fram till 25 september 2018. Kommunalrådet har varit ordförande och kommunens tjänsteperson har tagit anteckningar utifrån en relativt informell och öppen dagordning där framför allt utrymme givits till samfundsrepresentanterna att presentera sina tankar om sakernas tillstånd i kommunen. Träffarna har ägt rum i Borlänge kommuns stadshus under ca 2 timmar.

Till den första träffen 22 augusti 2016 hade Örjan Wallin, handläggare för krisberedskapsfrågor vid SST,⁸³ inbjudits att delta för att berätta om svenska kommuners erfarenheter av interreligiöst rådsarbete. Under hösten diskuterades sedan hur rådets exakta sammansättning skulle se ut för att skapa god representation och vilka kriterier som skulle tillämpas, samt principen om representation från både kvinnor och män från respektive samfund.⁸⁴ Ett viktigt principresonemang kom upp på dagordningen efter ett antal inledande möten, då tidpunkten för nästa möte diskuterades. Vid detta tillfälle utnyttjades möjligheten för följeforskaren att bistå projektledaren på kommunen med ett inspel utifrån andra erfarenheter i Sverige och Europa i interreligiösa rådssammanhang (Se Nordin 2016, 2017). Ofta finns en asymmetri inbyggd i arbetet som gör att ekonomiskt starka samfund som exempelvis Svenska kyrkan, har heltidsanställda präster och arbetsledare med ansvar för verksamhet jämfört med andra religiösa samfund som har ideellt engagerade församlingsledare. För någon som till exempel arbetar heltid och är imam på fritiden så har det stor betydelse om det interreligiösa rådets möten förläggs till förmiddag kl 10.00 eftermiddag kl 15.00 eller efter arbetsdagens slut kl 17.00. Detta lyftes fram som en omständighet att ha i beaktande vid diskussionen om nästa möte och tidpunkt. Gemensamt kom man då överens om att 17.00 var tiden att föredra som mötestid ur ett rättviseperspektiv. Rådsmöten har använts för att presentera satsningar som gjorts i kommunen som t.ex. Toleransprojektet och arbetet mot rasism i Borlänge.⁸⁵ En principöverenskommelse med gemensam målskrivning skrevs under av samfundsrepresentanterna vid mötet 25 september 2017 efter ca ett års arbete.⁸⁶ Andra möten har använts för att lära känna varandra och vid ett par tillfällen har

⁸³ SST, (Myndigheten för stöd till trossamfund). Anteckningar rådsmöte Borlänge stadshus 180822.

⁸⁴ Anteckningar rådsmöte Borlänge stadshus 170117.

⁸⁵ Anteckningar rådsmöte Borlänge stadshus 171114.

⁸⁶ Anteckningar rådsmöte Borlänge stadshus 170925.

man gjort utflykter till någon religiös grupp och deras hemmaplan. Så var fallet när hela rådet välkomnades till den nybildade buddhistiska församlingens lokaler i februari 2018.⁸⁷

5.7 Svar på andra frågan. Hur fungerar arbetet i det interreligiösa rådet?

Ibland har religionsrelaterade frågor behandlats på dagordningen som till exempel hur man ska ställa sig till muslimska elevers krav på bön under skoltid. Imamen redogjorde då för en pragmatisk tolkning som både respekterade undervisningstid och behovet av bönetid hos den enskilde.⁸⁸ Vid något tillfälle har en viktig fråga kommit upp utanför protokollet då islamiska förbundet påverkats allvarligt av fördröjningar i en ombyggnadsprocess.⁸⁹ Imamen berättade efter avslutat möte om långa hanteringstider av enkla åtgärder runt en dörr och församlingens tillgång till entré till den tillfälliga bönelokalen och kommunalråden bestämde på stående fot att kontakta ansvariga och försöka lösa upp knutarna. Som svar på frågan hur rådet i Borlänge arbetar kan följande sägas: Det har präglats av ett sökande efter sina former och varit något trevande. Tiden har i huvudsak använts för att dela information i dubbla riktningar, dels från kommunens sida gentemot församlingarna, men också vice versa, där utrymme har givits för att presentera olika församlingars verksamhet för kommunens ansvariga, t.ex. genom studiebesök i buddhistiska thaiföreningens Prakatbuddhakons nyöppnade lokaler på Masergatan 21. Under de inledande två åren har få ”laddade” frågor eller kontroverser avhandlats eller kommit upp till ytan. Rådet präglas av respekt och vänlighet i en avspänd och inte sällan humoristisk anda.

Vid en summering kan vi konstatera att verksamheten i det interreligiösa rådet bedrivs i en anda av samförstånd och respektfull trivsel där kontroversiella dimensioner av religiös tro och tillhörighet inte finns med på den dagordningen. Någon uttalad oenighet om sakomständigheter har inte kommit till uttryck vid något enda tillfälle. Detta är en intressant iakttagelse från andra fallstudier. Anna Ohrt och Mehmet Kalender konstaterade i sin fallstudie från Hamburg att vissa deltagare ibland tröttnar på den överdrivet konfliktundvikande attityden i interreligiösa sammanhang. Alla diskussionstillfällen och temakvällar om islams roll i Europa måste inte bli ”dosed in harmony sauce” som en intervjuad person i Hamburg uttryckte det.⁹⁰ Tvärtom menade respondenter i Hamburg, ibland kallad *the Capital of Interreligious dialogue*⁹¹, att interreligiös dialog också måste utveckla en konflikthanterande kapacitet för att vara angelägen. Denna aspekt diskuteras vidare i kapitel 6, och analyserar perspektiv på konfliktorienterad tolerans och dialog. Om samtalen vid rådstillfällena har varit en smula tassande och mjukt orienterade och sällan eller aldrig formulerat kontroversiella frågor, så lyfts tänkta problem och problematiska aspekter av religion däremot fram i de enskilda intervjuerna, ofta syftande på extrema former av tro och fundamentalistiska röster inom olika trosinriktningar. Dessa föreställda problem diskuteras dock i en anda av självkritiska reflektioner lika mycket riktade framför allt mot den egna trostraditionen snarare än mot andra religiösa riktningar.

Den tredje av rapportens frågor ställer frågan om vilka jämförelser som kan göras med nationella och internationella exempel. Dessa perspektiv har fragmentariskt berörts redan. Men i nästa avsnitt lyfter vi blicken och gör jämförelser med framför allt europeiska erfarenheter.

⁸⁷ Anteckningar rådsmöte Borlänge stadshus 180206.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Anteckningar rådsmöte Borlänge stadshus 180522.

⁹⁰ Ohrt & Kalender (2018), s 71. ”Dosed in harmony sauce” = ’med en dos harmonisås’.

⁹¹ Körs (2018), s 28.

6 Internationell utblick – interreligiös strategi i Europa

Vilka utblickar kan göras mot liknande projekt i andra länder? Genomgången av detta fält kan uppfattas som avlägset relevant för att kasta ljus över det interreligiösa rådet i Borlänge. Vi rör oss in emot ett betydligt större fokus på explicita konfliktlinjer och existerande spänningar mellan olika grupper jämfört med det som kommer till uttryck i det relativt timida klimatet som präglar det interreligiösa rådet i Borlänge kommun. Samtidigt ska man hålla i minnet att insatsen med ett interreligiöst råd i Borlänge, liksom i andra svenska kommuner⁹², ofta utgör en del av en större handlingsplan för demokrati och mot våldsbejakande extremism. Arbetet sker således mot en fond av allvar med sikte att bekämpa konflikter och söka vägar mot social hållbarhet.

Framväxten av interreligiösa råd i Sverige från 2006 och framåt har en stark förankring i en samtida europeisk kontext. I länder som Storbritannien, Tyskland, Frankrike och Spanien har dessa frågor varit brännande i flera decennier. Europarådets skriftserie *Local and Regional – L&R* (2007) publicerade redan för tio år sedan en översikt över erfarenheterna, både teoretiskt och praktiskt. Europarådets antologiförfattare sammanfattar den nya situationen med uttrycket *Gods in the City*. Nya lokala strategier för samverkansformer har vuxit fram för att möta potentiella spänningar som uppstått i samhället på grund av att organiserad religion fått en förnyad roll i samhället. Det nya millenniets globalisering och utveckling mot alltmer kulturellt diversifierade europeiska samhällen med både religiös och etnisk mångfald har skapat en ny dynamik. Migration och folkförflyttningar har skapat andra villkor där religion fått en ny offentlig och politisk roll, inte utan kontroversiella och problematiska inslag. Antologins författare problematiserar till exempel situationer då en socio-centrisk gruppsidentitet blir överordnad annan medborgerlig identitet.

The process of ethnic differentiation, [...], plays a conspicuous role in the emergence of a new context, a new configuration: by providing minorities with strength and visibility and encouraging them to adopt protective and representative strategies, international population flows are helping give religious diversity an unprecedented scope and new challenges. This scope, these challenges are further enlivened, or exacerbated, by acts of extreme violence, the perpetrators of which, most of them operating along the fringes of the national state structures, lay claim to a justification and foundation which are usually religion-based.⁹³

Gamla sanningar om åtskillnad mellan religion och politiska styrsystem har måst omprövas.

6.1 Europeisk bakgrund – befrielse från religiöst förtryck

En anledning till att frågan om religionens plats i politiken har blivit så laddad bör ses mot den historiska bakgrunden i Europa. Utvecklingen mot alltmer sekulära samhällen under 1800- och 1900-tal hade sin bakgrund i upplysningsidealet och utveckling av en europeisk tradition där religion utvecklats till en privatsak skild från den politiska arenan.⁹⁴ Framför allt islams ökande närvaro i Europa har ställt krav på europeiska samhällen att omfatta och förstå nya sätt att vara religiöst aktiv som dels utmanat gamla sanningar, men också visat nya möjligheter för skapande av sammanhållning

⁹² Se till exempel Uppsala kommuns beredning av förslaget om inrättandet av ett interreligiöst samverkansforum (2017). Man pekar på vikten av att inrätta ett utökat samarbete med trossamfund och civilsamhället med utgångspunkt i handlingsplan mot våldsbejakande extremism och handlingsplan för mottagande av asylsökande och nyanlända.

⁹³ Palard (2007), s 14. Se också Haidt (2012), s 221 ff.

⁹⁴ Palard (2007), s 14.

i lokalsamhället. *Gods in the City* pekar på utmaningen för ett sekulärt orienterat Europa att ompröva politiska attityder på lokalnivå. Myndigheter och lokalpolitiker måste försöka förstå varför vissa medborgare orienterar sig mot religiösa övertygelser och förankrar sin identitet i religiös tillhörighet.

[T]he holders of public power must first of all understand why some of their fellow citizens base their identities and action strategies on their religious belonging and beliefs, how and why this belonging, these beliefs provide those who hold them with a response to their quest for meaning”.⁹⁵

Den europeiska kontexten för lokalt arbete med interreligiösa dialogforum har bärighet för förståelse av dagens svenska utveckling. Religiösa traditioner av olika slag kan spela en konstruktiv roll i samhällsbygget men frågan är på vilket sätt. Rapportförfattarna bakom *Gods in the City* lyfter fram de lokala myndigheterna som på kommunnivå är de bäst lämpade för att hantera en alltmer framväxande mångkulturell situation.

Their proximity to the citizens and their close acquaintance with all the local players enable them to assess local cultural and religious diversity and instigate consultation and dialogue with representatives of the religious denominations and local residents in order to provide an equitable response to the different groups’ concerns and demands.⁹⁶

De lokala myndigheterna är också bäst lämpade att se och argumentera för värdet av kulturella skillnader som en resurs och inte bara ett problem. Det krävs dock flexibilitet från både myndigheter och religiösa grupper. Religiösa representanter bör vara uppmärksamma på risken att hamna i en defensiv apologetisk hållning där det handlar om att försvara sin tro i substantiella och dogmatiska termer. En mer dynamisk attityd med dialogen i centrum är att rekommendera enligt rapporten *Gods in the City*. Detta möjliggör också förhandlingar om potentiellt kontroversiella frågor som relationer till auktoriteter i form av lärare, värderingskonflikter mellan generationer, synen på relationer mellan flickor och pojkar, kvinnor och män och deras respektive individuella frihetsgrader. En dynamisk attityd med dialog i centrum behövs också för att skapa balans i relationer mellan olika minoritetsgrupper i lokalsamhället, behov av hänsyn till olika religiösa högtider och rätten till utövande av religion i ett samhälle präglad av mångfald, liksom en grundläggande förståelse av religionsfrihetens starka ställning i europeisk lagstiftning.

6.2 Exemplet Leicester – ‘disagreeing well together’

I Leicester, Storbritannien, finns ett intressant exempel där interreligiös dialog utgör en framträdande lokalpolitisk profil. I Leicester upprättade de lokala politiska företrädarna redan på 1980-talet Leicester Council of Faiths.⁹⁷ Under de senaste 50 åren har staden utvecklats med stora etniskt-religiösa minoriteter så att de idag utgör mer än hälften av befolkningen. Av Leicesters ca 300 000 invånare utgör den muslimska minoriteten den största på ca 60 000, därefter en hinduisk grupp på ca 50 000, följt av en betydande sikhisk grupp, liksom andra mindre grupper som Jainism och Baha’i. Under det senaste decenniet har en somalisk grupp etablerats och under de allra senaste åren har många invandrat från forna Östeuropa.

Leicester utmärker sig genom en relativt icke-antagonistisk anda mellan de stora etniska minoriteterna och har av många identifierats som framgångsrikt gällande ”relatively peaceful multiculturalism”.⁹⁸

⁹⁵ Palard (2007), s 15.

⁹⁶ Ibid, s 18.

⁹⁷ Wilson & Riaz (2017).

⁹⁸ Ibid, s 20.

Det interreligiösa samarbetet i lokalsamhället kanaliseras genom en rad olika samverkansorgan, ibland initierade mellan de stora religiösa traditionerna som Faith Leaders Forum som den anglikanske biskopen i Leicester håller samman, ibland direkt styrt av Leicesters borgmästare såsom Leicester City Mayor's Faith and Community Forum.⁹⁹ Man talar i Leicester om The 'Leicester Model'. Därtill har ett kristet ekumeniskt center fått en stark roll i lokalsamhället. St Philips Centre bildades 2006 av olika kristna traditioner såsom anglikaner, katoliker, metodister och reformerade kyrkor. Utöver ett ekumeniskt arbete mellan kristna kyrkor har man etablerat ett nätverk med de stora världsreligionernas traditioner i staden; muslimer, hinduer, sikher och även representanter för den lilla judiska kommuniteten. Med ett fokus på gräsrotsaktiviteter har St Philips Centre erhållit lokalpolitisk stöd och har för sin typ av regional ekumenisk organisation på ett unikt sätt etablerat nära relationer till nationell nivå i Storbritannien. Det interreligiösa arbetet för dialog och social hållbarhet har väckt nationell uppmärksamhet och St Philips Centre i Leicester har också fått utgöra en strategisk samarbetspartner för inrikesdepartementet (Home Office) och försvarsdepartementet i arbetet mot våldsbejakande extremism.

Vid vårt studiebesök i Leicester våren 2018 och i mötet med religiösa ledare från både muslimskt, sikhiskt, jainistiskt och judiskt håll framträder en förmåga hos representanter för respektive tradition att på en och samma gång vara tydliga med vad man företräder liksom en förmåga att lyssna respektfullt på den andre. Detta förhållningssätt till olikheter i dialog med varandra uttrycks från St Philips sida med fraser som "good disagreement" eller "disagreeing well".¹⁰⁰ Detta förhållningssätt är värt att stanna upp inför när jämförelser görs med en svensk kontext. Ofta sker interreligiös dialog i Sverige utifrån en annan utgångspunkt, nämligen att man söker sig till minsta gemensamma nämnare där man kan vara överens. Men detta konsensusorienterade synsätt kan samtidigt kritiseras som otillfredsställande då olika grupper har tydliga och identifierbara skillnader i grundläggande värderingar, syn på världen och politiska visioner om samhällskontrakt.

The basic notion is to recognize that in some situations meaningful agreement is not possible, and rather than search for a lowest common denominator agreement, which pleases nobody and in fact dissatisfies everybody, it is preferable to develop a way of disagreeing well.¹⁰¹

St Philips Centre har utvecklat en syn på 'good disagreement' som istället utgår från att en genomtänkt dialog med konflikt i centrum i själva verket kan vara produktiv och förändrande snarare än destruktiv och begränsande. Man knyter detta till en syn på tillit till varandra trots olikheter i verklighetsuppfattningar och viktiga värderingar. Detta är inte en lätt väg i en interreligiös dialog.

It requires an open mind, self-reflexivity and confidence to hear one's own view challenged and another's view defended. It is difficult to achieve, but is essential for encounter to move towards understanding, and beyond that to trust and co-operation.¹⁰²

Den norske sociologen Lars Laird Iversen har myntat begreppet "ansikte-mot-ansikte-oenighet" om detta förhållningssätt. Även om man inte är överens så förmår man mötas och diskutera utan att ta till våld.¹⁰³ Religionsfilosofen Johan von Essen fördjupar detta förhållningssätt när han argumenterar för en dynamisk och konfliktorienterad toleransattityd som han särskiljer från två problematiska; paternalistisk och trivialiserande tolerans.

⁹⁹ Wilson & Riaz (2017), s 24.

¹⁰⁰ Ibid, s 82.

¹⁰¹ Ibid, s 82.

¹⁰² Ibid, s 83.

¹⁰³ Iversen (2014), s 161.

6.3 Toleransens olika ansikten

Tolerans har varit ett omhuldat demokratiskt högtidsbegrepp och offentliga institutioner har tillskrivits en central roll för fostran till tolerans eftersom det ”motverkar destruktiva konflikter och skyddar minoriteter från förtryck och förföljelse”.¹⁰⁴ Toleransbegreppet har fått hård kritik under senare år och Johan von Essen beskriver vilka aspekter som bör omprövas och på vilket sätt tolerans fortfarande är relevant. Han pekar på två problematiska aspekter. För det första när toleransbegreppet tillämpas av institutioner eller grupper av individer med formell makt som riskerar att utöva en vertikal tolerans på ett exkluderande sätt. Trots goda intentioner kan det kritiseras som en form av paternalistisk tolerans. ”De som har makt kan kosta på sig att tolerera de maktlösa vilket gör det till ett slags repressiv tolerans”.¹⁰⁵ För det andra varnar han för den ”apolitiska toleransen” som trivialiserar underliggande värdekonflikter i samhället.

Genom att tolerera musik, mat och kläder och annat som ger samhället en kosmopolitisk prägel trivialiserar det som är potentiellt konfliktfyllt eftersom det som tolereras frikopplas från de identiteter, bekännelser, traditioner och politiska positioner som de är uttryck för och sammanvuxna med. Den som tolererar tar sig då rätten att lösgöra det som den tolererar från det som är konfliktfyllt.¹⁰⁶

Von Essen slår ett slag för ett betydligt mer dynamiskt sätt att förhålla sig till tolerans som ger utrymme för konflikter och oförenliga ståndpunkter. Till skillnad från en paternalistisk eller en apolitisk och trivialiserande toleransattityd argumenterar han för en konfliktfylld tolkning av tolerans utifrån ett horisontellt och relationellt perspektiv på mellanmänniska konflikter. Tolerans kan beskrivas ”som den spänning som uppkommer när människor accepterar att samexistera med de ståndpunkter eller praktiker de förkastar”.¹⁰⁷ Detta synsätt menar vi vara fruktbart i en analys av de processer som interreligiösa råd (idealt) hanterar i lokalsamhället. Von Essen ger toleransbegreppet en konstruktiv konfliktdimension som inrymmer omständigheten att viktiga värden står på spel när människor med olika verklighetsuppfattningar möts, men att detta inte omedelbart måste leda till att samtal och dialog upphör. Tvärtom menar von Essen att här finns en potential för den konfliktfyllda dialogen där olika grupper i samhället med potentiellt konfliktfyllda samhällsideal kan mötas. Von Essen lyfter fram civilsamhällets livsåskådningspluralism som den arena där detta kan utspela sig. Att detta inte är en trivial verksamhet understryks av von Essen, då den ”mångfald av ideologier och samhällsvisioner som präglar civilsamhället även rymmer sådana som är förtryckande, hotfulla och farliga”.¹⁰⁸ Människor kämpar ofta för att genomföra sina politiska visioner om det i deras ögon bästa för hela samhället och ibland mobiliserar grupper och når framgång.

Civilsamhället ger enligt von Essen utrymme för en dialog som varken är trivial eller privat utan har förmåga att förändra samhället. Det är i samtalets form vi möter vår egen och den andres vision om det goda livet, och det är genom ”samtal med dem vi är oense med som våra uppfattningar kan få politisk betydelse bortom privat tyckande”.¹⁰⁹ Von Essen pekar liksom förespråkarna från Leicester om vikten av att nå bortom ett konsensusideal och en till intet förpliktigande samsyn. Tvärtom, ”samtal kan också vara mycket konfliktfyllda och hetsiga uppgörelser som inte syftar till att komma överens utan

¹⁰⁴ Essen (2016), s 5.

¹⁰⁵ Ibid, s 11.

¹⁰⁶ Ibid, s 13.

¹⁰⁷ Ibid, s 21

¹⁰⁸ Ibid, s 21.

¹⁰⁹ Ibid, s 23.

till att blottlägga konflikter och hotfulla positioner”.¹¹⁰ Kristina Kjellin Helgessons fallstudie från Skärholmen illustrerar på vilket sätt underliggande spänningar mellan det förhandlingsbara och det icke-förhandlingsbara kan vara närvarande i det interkulturella kyrkoarbetet. Att vara en öppen och inkluderande miljö måste då och då kombineras med att vara tydlig och också dra gränser för vad som är acceptabelt och inte. En av Helgessons intervjuade pedagoger i Svenska kyrkan lyfte fram synen på homosexualitet och samkönade äktenskap som den fråga som idag är mest laddad i mötet med människor från olika traditioner och hur viktigt det är att våga ta ställning i denna fråga.¹¹¹

Poängen med von Essens dynamiska och konfliktfyllda toleransförståelse är att 'den andre' ingår i samtalet och interaktionen. 'Den andre' upphör att vara en fiende som ska exkluderas genom separation eller repression, utan istället mer blir ett subjekt att möta som politisk och livsåskådningsmässig motståndare som man vill försöka övertyga och förändra. Detta sker i ömsesidig riktning enligt ett interkulturellt ideal. Denna form av tolerans tar människors övertygelser på allvar. Något viktigt, till och med heligt, kan stå på spel och människors olika värderingar krockar med varandra där icke-förhandlingsbara principer ställs mot varandra, som exempelvis hur man handhåller på varandra eller inte, eller hur man upprätthåller en likabehandling mellan könen. Detta är något annat än den likgiltiga eller paternalistiska toleransen. Den konfliktfyllda horisontella toleransen innehåller ogillande av den andres ståndpunkter och en insikt om 'den andres' fundamentala existensberättigande. Med von Essens ord. ”Tolerans förutsätter alltså en konflikt och är något man har gentemot dem vars ståndpunkter eller praktiker man förkastar men accepterar att samexistera med.”¹¹² Den riktigt svåra gränsdragningen för det demokratiska samtalet formuleras genom uttrycket *tolerans av intoleransen*.¹¹³

Med detta sagt som ett slags ideal tillkommer den problematik som handlar om huruvida man är inräknad som värdig motpart i det offentliga samtalet eller ej. Feministen och kulturteoretikern Beverly Skeggs analyserar olika gruppers kamp för att erövra ”public credibility”.¹¹⁴ Kampen handlar om att erövra samhällslyg synlighet och respekt för att kunna möta andra med kulturellt starkt identitetskapital, ”one has to have an identity that is visibly recognisable as having value and respectability”.¹¹⁵ Det som var slående i Leicester ur detta perspektiv var den trygghet och säkerhet de (stora) minoritetsgrupperna rörde sig med. Man fick uppfattningen att de kunde hävda sig både numerärt och språkligt i jämförelse med andra grupper, inklusive den vita ”ursprungsbefolkningen” som själva utgjorde en egen minoritet i dagens Leicester. Jämfört med Sverige är här minoritetspositionerna betydligt mer asymmetriska både vad gäller antal och vad gäller tillgång till politiskt inflytande och nätverk jämfört med till exempel Svenska kyrkans eller frikyrkornas organisationsrepresentanter. Det är svårare för muslimska företrädare att erövra ”value and respectability” i denna komplexa förhandlings- och dialogsituation där viktiga livsåskådningsvärden och samhällsvisioner står på spel för samtliga parter.¹¹⁶ Sociologer påpekar också att vissa grupper drabbas av det man skulle kunna tala om i termer av *negativt* symboliskt kapital.¹¹⁷ Detta kan sägas drabba muslimer i det samtida Europa.¹¹⁸

¹¹⁰ Essen (2016), s 23.

¹¹¹ Helgesson Kjellin (2016), s 235.

¹¹² Essen (2016), s 6.

¹¹³ Bajraktarevic (2016). Se också Gustafsson (2007).

¹¹⁴ Skeggs (2004), s 294.

¹¹⁵ Ibid, s 294.

¹¹⁶ Ibid, s 294.

¹¹⁷ Bokek-Cohen & Ben-Asher (2018).

¹¹⁸ Detta pekar också Johan Liljestränd på i analysen av Guds Hus i Fisksätra. (2018). S 161. Se också Gardell (2010) och Törning (2015).

6.4 Den farliga tankefiguren om civilisationernas kamp – väst mot islam

Genom terrorattacken mot World Trade Center 9/11 2001 i USA, fördjupades ett problematiskt kapitel i Europas historia där relationen till muslimska minoriteter i Spanien, Storbritannien, Frankrike, Tyskland genomgått stora prövningar. Uppmärksammade terrorattentat med islamistiska förtecken har under ett och ett halvt decennium ägt rum i ett antal europeiska storstäder. I Madrid dödades år 2004, 191 personer och ca 2000 skadades genom en stor tågattack. I London skedde en attack mot tunnelbanan 2005 med 56 dödsoffer och 700 skadade. Under de senaste åren har attacker med islamistiska förtecken ägt rum i centrala Paris (2015), strandpromenaden i Nice (2016), attacken mot julmarknaden i Berlin (2016), liksom på Drottninggatan i Stockholm 2017. Den svenska diplomaten Ulla Gudmundsson beskriver i utrikespolitiska institutets skriftserie 2017, hur dagens europeiska värld har kommit i gungning. ”Terroråderna i Paris, Nice och Berlin skrämmer och spär på den rädsla för radikal islamism som varit en strömning i västerlandet sedan attentaten mot World Trade Center och Pentagon den 11 september 2001”.¹¹⁹

Hon menar att 11 septemberattacken 2001 blev en brytpunkt och världens kollektiva medvetande har de senaste 15 åren förändrats i riktning mot en mörkare och mer komplex era för den globala politiska världsordningen. ”Religionen återkom som en faktor i världspolitiken”.¹²⁰ Mot denna bakgrund av terroråd riktat mot västerlandets symboliska maktcentra såväl i USA som i Europa har den religiösa dimensionen i allmänhet och den militanta islamismen i synnerhet skapat ambivalens i hur man ska förhålla sig till religiös identitet i europeisk politik, både på geopolitisk nivå och lokalpolitisk. Hur en militant islamistisk extremism ska förstås och hanteras i hjärtat av Europa har sedan attackerna i Madrid och London förföljt både nationella och lokala politiker liksom samhällsforskare.

Europarådets antologiförfattare från 2007 varnar dock uttryckligen för att falla för frestelsen att betrakta världen utifrån den tankemodell som Samuel P. Huntington lanserade redan 1993 och som kommit att få stort inflytande inom världspolitiken mer konservativt orienterade makthavare. I en artikel *The Clash of Civilizations?* lanserade Huntington en modell enligt vilken framtidens stridslinjer skulle ske utmed religiösa identitetsmarkörer och där världsordningen enligt Huntington kunde delas upp i ett antal ’civilisationer’.¹²¹ Huntington formulerade en förutsägelse om att konfliktlinjerna inom världspolitiken i första hand skulle aktiveras i den laddade relationen mellan västerlandet och islam. Ytligt sätt kan tiden efter 11/9, 2001, uppfattas att ha gett Huntington rätt. Men att tolka världen enligt denna förenklade modell är att slå in på en farlig väg. Chris Chivers och Anjum Anwar pekar på Huntingtons teser och risken med att anamma detta synsätt. ”This all pervading clash-of-civilisations rhetoric at the macro level has significant implications at the micro level, since it validates and deepens the narrow-minded human prejudice.”¹²² De menar också att detta synsätt ”also fuels a perception – common, in our experience, among so many in local government – that religion is part of the problem, not the solution”.¹²³

Strategierna både på nationell och lokal nivå måste hitta fram till andra principiella förhållningssätt som bryter ny mark. Från tysk horisont konstaterar Anna Ohrt och Mehmet Kalender att attacken i

¹¹⁹ Gudmundsson (2017), s 6.

¹²⁰ Ibid, s 11.

¹²¹ Huntington (1993), s 25; (1) En västlig kristen katolsk-protestantisk, (2) en konfuciansk-kinesisk, (3) en japansk (4) en islamisk, (5) en hinduisk, (6) en slavisk-ortodox (7) en latinamerikansk, (8) och en afrikansk civilisation.

¹²² Anwar & Chivers (2007), s 26.

¹²³ Ibid, s 26.

New York 11 september och efterföljande attacker mot storstäder i Europa satte igång ett antal interreligiösa initiativ med fokus på ”Muslim-Christian dialogue”.¹²⁴ Detta låter sig dock inte göras utan mycket tankemöda och ansträngning för att hitta fram till dialoggenererande mötesplatser. En del av det samtida politiska tankeklimatet driver debatten om det mångkulturella samhället i populistisk och främlingsfientlig riktning. Strategin för interreligiös dialog står således inför en utmaning då det handlar om att bryta sätt att tänka och handla utifrån potentiellt fördomsfulla stereotyper som riskerar att flamma upp politiskt, både internationellt och nationellt och som får återverkningar på det lokalpolitiska planet. Samtidigt bör beslutsfattare på lokalplanet vara medveten om att geopolitiska händelser kan få politisk betydelse i lokalsamhället vilket den kulturellt och religiöst diversifierade staden Leicester ger exempel på.

6.5 Geopolitik får kommunalpolitiska konsekvenser

Erfarenheten av möten mellan olika minoritetsgrupper i Leicester kan också illustrera hur olika verklighetsbilder leder till kollisioner i lokalsamhället mellan myndigheter och minoriteter. Kommunledningen i Leicester gav ett exempel på hur de i kommunhuset underskattade underliggande problem i den mångkulturella staden. Borgmästaren i Leicester återgav vid vårt besök i mars 2018, en episod då man riktade en inbjudan till de lokala religiösa ledarna några år in på millenniet, med en fråga om vad de ville diskutera. De lokala religiösa ledarna krävde då att få ventilera Storbritanniens engagemang i invasionen av Irak och Afghanistan 2002/2003, vilket hade fått de lokala religiösa minoriteterna att bekymrat brottas med synen på Storbritannien som internationell aktör. Borgmästaren avfärdade detta och menade att det inte var en lokalpolitisk fråga att diskutera. Men de lokala muslimska, hinduiska och sikhiska religiösa ledarna insisterade på att denna fråga var angelägen för Leicesters kommuninvånare och berörde den övergripande tilliten till det brittiska samhället. Borgmästaren insåg att den geopolitiska dimensionen i dessa frågor hade en lokalpolitisk återverkan och han accepterade en diskussion om detta för att gå sina Leicesterbor tillmötes.¹²⁵

Dessa erfarenheter från Leicester har också varit synliga i lokalsamhället i Borlänge. Det som händer i Mellanöstern som resultat av geopolitiska omvälvningar i Syrien, Irak och Palestina, liksom i Somalia eller Kurdistan har haft relevans för många Borlängebor. Geopolitiska förvecklingar internationellt får politiska konsekvenser lokalt. Till exempel bär den yezidiska minoriteten på bittra och traumatiska erfarenheter på flykt undan den islamiska statens (IS) sunniorienterade kalifat i forna Irak och Syrien vilket har lett till att relationen till sunnitisk islam i Borlänge inte är spänningsfri. Frågan om yezidiernas roll i det mångreligiösa Borlänge har varit uppe till diskussion som en konkret och strategiskt viktig fråga för det interreligiösa rådet för ett socialt hållbart Borlänge.¹²⁶

6.6 Exemplet Nordirland: religion, konflikt och försoningsprocesser

I vår utblick mot europeiska erfarenheter vill vi jämföra med exemplet Nordirland. Religion har ofta förenklats använts som enskild faktor för att förklara konflikter runtom i världen, t.ex. i före detta Jugoslavien där förenklade epitet användes för att beskriva de olika sidorna i konflikten. Wolffe m.fl. refererar till religiösa skillnader och religiösa konflikter men menar att reducerandet till ’religiösa krig’ inte tar hänsyn till perioder i historien av fredlig samverkan eller vad de kallar ’antagonistic

¹²⁴ Ohrt & Kalender (2018), s 57.

¹²⁵ Studiebesök Leicester 20 mars 2018.

¹²⁶ Anteckningar rådsmöte 170117.

tolerance'.¹²⁷ I fallet Nordirland har man ofta tagit för vana att beskriva och förstå konflikten som rasade mellan 1969 och 1998 som en konflikt mellan katoliker och protestanter. Våldet i Nordirland, benämnt som 'The Troubles' resulterade i 3000 dödade och en mängd andra skadade för livet. Kärnan i konflikten - kortfattat - handlade om huruvida de sex nordöstliga grevskapen (Fermanagh, Antrim, Tyrone, Londonderry, Armagh och Down) på den norra delen av ön Irland skulle förbli en del av Storbritannien eller tillfalla de andra 30 grevskapen som 1921 bildade ett självständigt Irland. De spänningar som historiskt sett funnits mellan protestanter och katoliker fördjupades i Nordirland genom den pågående konflikten och tog sig sociala och politiska uttryck och skapade ett splittrat eller delat samhälle (på engelska 'divided society'). Protestanter ser sig själva som Unionister, dvs. att man ser Nordirlands framtid ligga i att fortsatt tillhöra till Storbritannien. Katoliker tenderar att oftast rösta på nationalistiska och republikanska partier som ville se Nordirlands återförening med Republiken Irland.¹²⁸

Skillnaden - eller i alla fall den upplevda skillnaden - mellan grupperna har accentuerats genom sociala strukturer och olika historieskrivningar. Katoliker och protestanter fortsätter leva i ett samhälle som karaktäriseras av social segregation, spatial uppdelning i stadsrummet och en dubblering av institutioner och samhällsservice. Mitchell har - liksom andra - påpekat att även om konflikten *per se* inte handlade om religion så var religionen mer än bara en benämning.¹²⁹ Religionen var enligt Mitchell någonting som gav mening och förståelse av politiken liksom hur relationerna i samhället fungerade. Hon menar att vi måste förstå att religionen i Nordirland är viktig, inte bara som en konstituerande del av de två gruppernas identitet och etnicitet utan även som en viktig markör eller indikator på kommutillhörighet i ett delat eller splittrat narrativ. Detta har också inneburit en diskussion om religionens roll i samhället och dess inflytande. Mitchell summerar detta på följande sätt:

[R]eligious ideas, structures, social practices, powerful agencies and morality, fuse with other dimensions of difference in constructing the meaning of communal identity and membership. Moreover, religious ideas and practices overlap and interact with other differences such as ethnicity, nationalism and inequality. In a context of conflict, together these dimensions have come to constitute communal identities. In this way, religion gives meaning to identity and community just as much as, if not more so than, other dimensions of social difference.¹³⁰

Religionen har också manifesterat sig i ett sekteristiskt beteende - på båda sidor - och detta genom ett beteende som Brewer karaktäriserar på följande sätt.

It thus refers to a whole cluster of ideas, beliefs, myths and demonology about religious difference which are used to make religion a social marker, to assign different attributes to various religious groups and to make derogatory remarks about others. It is more than a set of prejudiced attitudes but refers to behaviours, policies and types of treatment that are informed by religious difference.¹³¹

¹²⁷ Wolffe (2013).

¹²⁸ Nixon & Ganiel (2008). Folkräkningen 2011 visar också att mängden katoliker utgör nu 41% av befolkningen i jämförelse med protestanter (och andra kristna) som utgör dryga 42%. Folkräkningen visade också att 68% av protestanter (och andra kristna) såg sig själva inneha bara en brittisk nationalitet medans 53% av katoliker såg sig som bara iriska. För ytterligare diskurs om detta, se Shuttleworth & Döbler.

¹²⁹ Mitchell (2006).

¹³⁰ Ibid, s 133.

¹³¹ Brewer (1992), s 359.

Exemplet Nordirland ger alltså stoff för att se hur religionstillhörighet används som markör för gruppstillhörighet i samhället och kan ytligt sett uppfattas vara entydigt konfliktgenererande. Men tittar man närmare på kyrkors arbete i ett delat Nordirland finns också en helt annan bild. Mitchell understryker hur kyrkorna fördömt våldsdåd och välkomnat fredsavtalet från 1998. Kyrkornas roll har här ofta förbisetts och inte fått den uppmärksamhet de förtjänar. Brewer m.fl.¹³² och Ganiel¹³³ refererar till religiösa aktörer och kyrkors arbete i frågor som förändrade relationerna mellan olika aktörer i konflikten ('conflict transformation') genom att arbeta med grupper från respektive sida i vad som kallas 'community relations'. Studier som t.ex. Appleby och Ganiel relaterar till hur grupper från båda sidor möttes ('cross community groups') och möjliggjorde dialog mellan individer och grupper.¹³⁴ Brewer refererar också till religiöst engagerade grupper och ekumeniska aktiviteter, där t.ex. kyrka agerar med kyrka, eller präst med präst men också med medling.¹³⁵

Power lyfter också fram det hon kallar 'inter-church groups' där kyrkor arbetade tillsammans i arbete mot fattigdom och sociala frågor men också gick mera på djupet kring frågor om försoning ('reconciliation') i samhället.¹³⁶ Hon beskriver gräsrotsaktiviteter som gemensamma gudstjänster och seminarier men också andra aktiviteter där tyngdpunkten ligger på uppbyggnad av tillit. Power liksom Ganiel ger exempel på hur religiösa grupper kan bevara sin religionstillhörighet och på ett avgörande sätt ta en konstruktiv plats i samhället – i partnerskap och bredvid sekulära och andra grupper – men med en djupare idé om behovet av försoning mellan stridande parter. Genom förankringen i bibelns föreställningsvärld och förlåtelsens roll i fredsbyggande arbete kunde protestantiska grupper med trovärdighet 'räcka ut sin hand' till katolska grupper utan att 'kräva' att dessa grupper skulle uttrycka ånger eller kval. Man kunde förenas i erkännandet av egna 'synder'.

Enskilda individer kunde också agera som fredsaktörer som möjliggjorde dialog mellan olika stridande fraktioner. Efter det att konflikten upphört har många också deltagit som inspektörer av vapenförstöring liksom i diskussioner om offer för våld, etc. i vad som kom att kallas för fredsbyggande åtgärder ('peacebuilding'). Vad som framgår i både Ganiels och Powers beskrivningar är hur detta arbete har inneburit förändrade relationer på olika nivåer, från individ- till gruppnivåer i skapandet av ett gemensamt samhälle. Elliott påpekar också att de olika initiativen skapade mellankyrkliga och interreligiösa länkar för att på så sätt skapa ett öppnare och mer inkluderande samhälle.¹³⁷ Hon skriver också att de kännetecknas av lågskalig verksamhet, verksamhet som pågick i det tysta under lång tid.

Hennes poäng är att i ett – på ytan – av religion delat samhälle så har religiösa aktörer och institutioner samtidigt kunnat fungera som försoningspådrivande krafter mot fred mellan grupper. Hon relaterar till erfarenheter från grupper från båda sidor där man diskuterat religion och sedan adresserat politiska och kulturella frågor. Värt att komma ihåg är också att dessa initiativ med samtal och dialog mellan katoliker och protestanter ägde rum i ett delat och av konflikt sargat landskap karaktäriserat av misstro och misstänksamhet mellan dessa religiösa tillhörighetslinjer. Vad denna korta översikt har försökt göra är att illustrera två processer samtidigt. Dels att religionstillhörighet kan fungera som en markör för gruppstillhörighet som politiskt har gått att aktivera i konfliktdrivande riktning. Dels att religionstillhörighet på ett djupare plan kan utgöra en viktig resurs i samhället genom att i sitt trossystem och i sin praktik rymma modeller för fredsskapande arbete i ett sammanhang där religionen

¹³² Brewer, Higgins & Teeney (2011).

¹³³ Ganiel (2014).

¹³⁴ Appleby (2000).

¹³⁵ Brewer (2003).

¹³⁶ Power (2007).

¹³⁷ Elliott (2007).

är sammanflätad med konflikten. Religiösa företrädare kan i den religiösa traditionens namn således ta täten som brobyggare i en given konflikt.

6.7 Svar på tredje frågan om jämförelser med andra exempel i Europa

Vi har därmed i kapitel 6 svarat på rapportens tredje fråga om vilka jämförelser som kan göras med företrädesvis internationella exempel. Religionstillhörighet kan i vissa avseenden uppfattas vara konfliktgenererande. Religionstillhörighet kan i andra avseenden rymma resurser som i hög grad fungerar dialogorienterat och konfliktlösande om ett klimat skapas som ger olika grupper tillträde till det offentliga samtalet.

7 Teoretisk fördjupning – 'governance'

De internationella erfarenheterna i kapitel 6 tillsammans med reflektioner om 'governance' i följande kapitel 7, är tänkt att ge stoff för delar av den fjärde frågan i rapporten. Vilka kritiska reflektioner kan formuleras om arbetet i ett interreligiöst råd?

7.1 Blandning av politiska och konfessionella aktörer

Den framväxande interreligiösa praxisen i Sverige och i Europa berör en delvis ny politisk konstruktion i det svenska samhället, där en kommunal och politisk struktur inkluderar konfessionella aktörer från det religiösa civilsamhällets sfär på ett sätt som påkallar kritisk eftertanke. I många europeiska städer har religiösa grupper under de senaste två decennierna kommit att betraktas alltmer som legitima partners i policyprocessen. Att på detta sätt, från lokalsamhällets sida, delvis omförhandla rollen för religiösa grupper genom att tydligare bjuda in dem i policyprocessen är förenat med klassiska demokratiutmaningar såsom frågor om representation, agendasättande, makt och inflytande, liksom mål och mening. På motsvarande sätt kan deltagande på insidan av den politiska processen vara förenat med ambivalens också hos de religiösa grupperna. Om man jämför religiösa organisationer med andra intresseorganisationer är det en avvägning som handlar om att antingen påverka från utsidan – utan att vara direkt medansvarig till politiska beslut, eller att faktiskt sitta med i råd och liknande som i sig utgör en del av den politiska beslutsapparaten.¹³⁸ Det finns därtill inom de olika trosriktningarna ofta en övertygelse om att ett klokt sätt att förhålla sig till den "världsliga" makten är på distans, och alltså från utsidan.

Det är än så länge för tidigt att uttala sig generellt om i vilken utsträckning interreligiösa råd gjort substantiell skillnad för att faktiskt påverka politiska beslut.¹³⁹ På fallstudienivå pekar resultaten i olika riktningar. Exempelvis visar Mourao Permoser m.fl., utifrån sin studie av religiösa organisationers påverkan på lokal och nationell nivå i Österrike, att religiösa gruppers ökade tillträde till beslutsfattare och till den politiska processen är uppenbar. Och att detta är särskilt tydligt kring frågor om migration och integration. De menar vidare att det ökade intresset från politikernas sida inte i första hand drivits av intresse för interreligiös dialog eller ens av de olika religiösa minoriteterna generellt, utan att det först och främst har syftat till en närmare dialog med de muslimska grupperna och att det specifikt har handlat om integration och invandring. Mourao Permoser m.fl. menar också att det ofta varit fråga om symbolpolitik "för fostering the image of integration and social peace"¹⁴⁰ snarare än faktisk påverkan på policy. Henning sammanfattar det som "symbolic interaction, which aim to foster a constructive atmosphere of dialogue without necessarily having any direct public policy impact."¹⁴¹ De religiösa företrädarna blir genom exempelvis ett interreligiöst råd mer synliga, kan användas som "experter", och uppmanas att bidra i en pågående politisk-religiös konsultation. Denna konsultroll kom till exempel till uttryck i Borlänges interreligiösa råd när imamen tillfrågades om hur muslimska elever kunde reglera en eventuell konflikt mellan lektionstid och kravet på bön.

De individuella representanter som utgör ett interreligiöst råd i en kommun har rimligtvis olika förväntningar och utgångspunkter på vad rådet ska vara liksom på sin egen roll. Förenklat kan man tänka sig en skala mellan att å ena sidan vara bärare av en gemensam kommunal agenda för att bidra med sakkunskap, rådgivning, ömsesidig förståelse och konfliktlösning till att å andra sidan fullt ut

¹³⁸ Grier & Forteza (2013).

¹³⁹ Braun-Poppelaars & Hanegraaf (2013).

¹⁴⁰ Mourao Permoser, Rosenberger & Stoeckl (2013), s 90.

¹⁴¹ Henning (2013), s 224.

bevaka den egna gruppens intressen och rättigheter. Givetvis kan vi förmoda att representanterna i ett råd ofta rör sig mellan dessa ytterkanter och att de i bästa fall också får dessa perspektiv att smälta samman i ett konstruktivt arbete. Samtidigt spelar det roll var tonvikten ligger. Om representanterna i första hand driver sin egen religiösa grupps intressen kommer en gemensam kommunal agenda att hamna i bakgrunden. På motsvarande sätt riskerar ett ensidigt fokus på en gemensam kommunal agenda att inte fånga upp faktiska motsättningar eller rättighetsperspektiv från respektive grupp. Här måste avvägningar göras av den som leder rådet och som äger makt över dagordningen. I Borlänge fall är det först och främst kommunen som genom ordförandeskapet har dagordningsmakt och som kan tillse att rådet inte blir för exklusivt ifråga om vad som ska drivas.

7.2 Olika ekonomiska förutsättningar

En uppenbar utmaning handlar om tid och resurser för att delta i rådets arbete. Medan kommunen och inte sällan Svenska kyrkans representanter har möjlighet att avsätta tid för arbetet inom ramen för anställning, handlar det för andra samfund om ideella insatser.¹⁴² Därtill finns antagligen olika resursförutsättningar ifråga om språk och tillträde till nätverk i kommunen. Kommunen behöver underlätta för representanterna att delta genom att planera väl kring mötestider, lokaler och ev. reseersättning och arvode. Därtill är det återigen centralt att rådets arbete upplevs som meningsfullt och att representanterna upplever sig ha inflytande för att rådets arbete ska utvecklas. En annan utmaning är rådets beständighet. Att kommunen formulerar kriterier och samverkansavtal eller liknande är nödvändigt men absolut ingen garanti för att rådet ska fortleva. Förutom det mest uppenbara i att rådets existens och arbete tillför något substantiellt och meningsfullt både för kommunen och de ingående representanterna, behövs antagligen någon slags politisk överenskommelse mellan majoritet och opposition för att undvika sårbarhet. Därtill bör rådets funktion och arbete kontinuerligt utvärderas och omfatta såväl ”hårda” parametrar kring rådets faktiska påverkan och betydelse för kommunens arbete kring social hållbarhet liksom de religiösa företrädarnas upplevelse av inflytande och betydelse för den egna gruppen.

7.3 Religion som verktyg för social hållbarhet

Från aktuell sociologisk och religionssociologisk forskningshorisont varnas för att allt för okritiskt omfamna strategierna bakom ett nymornat politisk etablissemang som oreflekterat och intuitivt ser civilsamhällets religiösa grupperingar som verktyg för social hållbarhet. Religionssociologen James Beckford ser kritiskt på Storbritanniens politiska och instrumentella syn på 'faith communities' som partners i politiska program för social hållbarhet.¹⁴³ Politiska strategier riskerar därmed att (1) överskatta religiösa gruppers enhet och sammanhållning, (2) underlätta för självutnämnda företrädare för den religiösa gruppen att göra sig till talesmän på andras bekostnad, samt (3) underskatta risken att en betoning av religiösa gruppers rättigheter kan hamna på kollisionkurs med andra individuellt lagstadgade rättigheter i samhället.¹⁴⁴ Han pekar också på risken att de politiska strategierna pendlar mellan två synsätt, å ena sidan en underförstådd uppfattning av religiös tillhörighet som källa till problem i det kulturellt diversifierade samhället, och å andra sidan ett underförstått synsätt på religiös tillhörighet som källa till samhällelig och social harmoni. Det vill säga det ambivalenta synsätt på religionstillhörighet som vi ser komma till uttryck hos i stort sett samtliga intervjuade i det interreligiösa rådet i Borlänge.

¹⁴² Nordin (2014).

¹⁴³ Beckford (2015).

¹⁴⁴ Ibid, s 232.

Det engelska uttrycket 'community' med sina varma konnotationer av sammanhållning och tillhörighet har kommit att bli ett politiskt älsklingsord i brittisk kontext under det nya millenniet. Den strategiska tankefiguren kan också finnas under ytan också i det svenska sammanhanget. Religiösa grupper kan uppfattas som nyttiga partners för politikens styrning av lokalsamhället i riktning mot social hållbarhet. Detta blir synligt i den analys av de skandinaviska ländernas olika strategier som Lise Paulsen Galal, Loïuse Lund Liebmann och Magdalena Nordin nyligen genomfört. Länderna delar alla en gemensam historia av att nyligen ha haft dominerande statskyrkor och samtidigt utvecklat några av de mest sekulariserade samhällena i världen. För att förstå den nya komplexiteten med religiösa aktörer i ett i huvudsak sekulariserat samhälle ser de en politik växa fram som ger religionernas företrädare en ny roll, genom "regulated self-regulation".¹⁴⁵ De pekar på en ny nivå av samspel där gamla byråkratiska styrmodeller, med en stat som dikterar villkor, inte längre gäller. Istället styrs det nya mångkulturella samhället genom "country-specific pluricentric governance networks".¹⁴⁶ "Instead, religion is governed through a multitude of networks in which a large number of interdependent actors – including the state – interact to produce 'a common good'."¹⁴⁷

De skandinaviska länderna skiljer sig åt i viss mån. För Sveriges del konstaterar forskarna att man laborerar med en kombination av politiska top-downperspektiv och lokala interreligiösa initiativ med syfte att tillfredsställa både multikulturella processer och lojalitet med det övergripande samhällsbygget. "It may be argued that the Swedish model nurtures the most complex pluricentric network, by supporting a variety of actors, including both groups and individuals."¹⁴⁸

7.4 Svar på fjärde frågan om kritiska reflektioner

Nya nätverk växer fram mellan politisk nivå och religiöst organiserade grupper som kräver eftertanke avseende representation, ekonomiska förutsättningar för rättvist deltagande, liksom risken att politiken förstärker uppfattningen om religiösa gruppers enhetlighet.

¹⁴⁵ Galal, Liebmann & Nordin (2018).

¹⁴⁶ Ibid, s 331.

¹⁴⁷ Ibid, s 331.

¹⁴⁸ Ibid, s 341.

8 Fruktrbara strategier för interreligiösa råd i lokalsamhället

Mot bakgrund av tidigare utblickar mot internationella exempel och kritiska reflektioner om 'governance' fokuserar kapitel 8 på den framåtsyftande delen av den fjärde frågan i rapporten; vilka lärdomar kan dras om förutsättningarna för ett framgångsrikt arbete i ett interreligiöst råd?

8.1 Kulturell mångfald – underliggande problem att balansera

Enligt Europarådets *Gods in the City* (2007) har de lokala myndigheterna två potentiellt motstridiga syften i sin interkulturella strategi, å ena sidan arbeta för en fruktbar utveckling i lokalsamhället där kulturell pluralism råder och å andra sidan bygga ett socialt stabilt lokalsamhälle. Den första punkten upprätthåller och understödjer rätten till kulturell särart. Grupper bör få utveckla sin kulturella identitet och ej tvingas på anpassning till en hegemonisk kultur mot sin vilja. Det handlar också om att omfatta synsättet att kulturell mångfald är en tillgång och resurs för alla medborgare i lokalsamhället. Den andra punkten handlar om att med respekt för minoritetsgruppers rättigheter också skapa goda förutsättningar för social hållbarhet och gruppöverskridande sammanhållning i lokalsamhället.¹⁴⁹ Lokalsamhället är den plats i samhället där dessa sociala processer som pågår i hela samhället blir synliga. Uppgiften berör både nationella och internationella förändringsprocesser. Migrationsprocesser, ökad kulturell mångfald vad gäller språk och tro, val av livsstil, ställer nya krav på ett sammanhållande lokalsamhälle. Samtidigt minskar förankring i traditionella strukturer som kyrkor, familjetillhörighet, fackligt och politiskt engagemang, gemensam skolgång, m.m. En ny social rörlighet med ökad individualism skapar utmaningar kring vad det är social sammanhållning egentligen ska handla om. Vilka *gemensamma* mål att sikta mot i lokalsamhället kan egentligen formuleras i en situation som definieras av kulturell diversifiering.¹⁵⁰ Det saknas i viss mån fungerande begrepp för analys och strategier. Debatten om 'multikulturalism' som fenomen och begrepp samt utvecklingen av begreppet 'interkulturalism' illustrerar detta.

8.2 Lokal politisk strategi, dialogens möjligheter och gränsdragningar

Det finns fördelar för de lokala myndigheterna vad gäller närvaron av religiösa minoriteter. De existerar som en kraft i lokalsamhället och utgör resurser i civilsamhället för uppbyggandet av social sammanhållning. Respektfullt bemötta blir minoritetsgrupper möjliga allierade i skapandet av socialt hållbara processer i lokalsamhället. Enligt Europarådets rapport *Gods in the city* bör minoritetsgrupper inkluderas i politiska processer för att inte riskera marginalisering i lokalsamhället. De lokala myndigheterna kan då lyckas med att ombesörja behovet från alla olika medborgare, både röststarka och mindre dominerande grupper. Dialogen kan förstärka kunskap mellan grupper och fördjupa förståelse och acceptans av olika gruppers specifika behov och önskemål, samt minska fördomar och rädsla. En fallgrop i interreligiösa sammanhang är en låg grad av engagemang i den gemensamma dialogen. I sämsta fall råder en nivå av samexistens där respektive minoritetsgrupper främst slår vakt om sitt eget perspektiv på världen som det enda väsentliga utan intresse för andras synsätt. Men också en syn på den egna sanningen som överlägsen det omgivande samhället, som endast betraktas som något nödvändigt ont. Genuin dialog kräver ett grundläggande mått av öppenhet och flexibilitet som

¹⁴⁹ Se också Iversen (2014).

¹⁵⁰ Se också Putnam (2007).

hos vissa grupper och individer inte existerar. Här krävs från de lokala myndigheternas sida en försäkran gentemot minoritetsgrupper om att det långsiktiga målet inte handlar om minoritetsgruppernas assimilering utan att olika minoritetsgrupper känner att majoritetssamhället respekterar värdet av olikhet.

I den interreligiösa dialogen bör också problem adresseras som identifierar kända sociala utmaningar som diskriminering i anställningsprocesser, barnfattigdom och den ekonomiska bördan av stora familjer med låga inkomster, bostadssegregation och risken för att alla i en viss kulturell grupp hamnar i samma bostadsområde, låga skolresultat och risken för unga drop-outs och dragnings till ungdoms- och gängkriminaliteten. Men också problemet att religiösa företrädare skapar krav på konformitet med den egna religiösa gruppen som inte går hand i hand med utvecklingen i stort i samhället med ökande grader av individuell frihet gällande religiös socialisering. Här kan de lokala myndigheterna identifiera gemensamma intressen för kommunen i stort liksom för olika minoriteter. Brittiska erfarenheter av att arbeta utifrån ett människorättsligt förhållningssätt är i sammanhanget relevant. Den brittiska ungdomsforskaren Paul Thomas med mångårig forskning om ungas förhållningssätt till våldsbejakande extremism bakom sig, kritiserar den brittiska strategin för ett hållbart demokratiskt samhälle för stora brister i angreppssättet. Han menar, liksom många andra, att arbetet för social hållbarhet bör styras av

human rights-based citizenship education processes, in both schools or community-based settings, that allow controversial political issues to be debated by young people of all backgrounds openly and does so through processes that operationalize and embody the democratic norms and equal citizenship that Western states are supposedly defending in the face of domestic and international terrorism.¹⁵¹

Han pekar på att detta i sig kan uppfattas kontroversiellt eftersom en betoning av individuella, universella mänskliga rättigheter i vissa sammanhang har beskrivits som eurocentriskt och som en kritik mot mer klanorienterade kollektivt organiserade kulturer och värderingar.¹⁵² Det vill säga, individuella rättigheter i sig skulle närmast vara uttryck för en västlig postkolonial förtryckskultur. Detta har till och med diskuterats inom rasismforskningen som en potentiell värdegrundsrasism.¹⁵³ Många menar dock att ingen annan väg står till buds och att kraven på universella och individuella fri- och rättigheter måste upprätthållas med målet att formulera transkulturella principer för dessa mänskliga rättigheter oavsett kulturell tillhörighet eller kulturell bakgrund.¹⁵⁴ Här ansluter vi oss till Thomas. Thomas menar att detta är en nödvändig utgångspunkt för vakthållandet av grundläggande individuella rättigheter oavsett kön, etnicitet, religion och sexuell läggning. Paul Thomas lägger till att en betoning av mänskliga rättigheter också kan användas som en kritisk ”hävstång” för att peka på strukturella exkluderingsmekanismer och adressera frågor om rasism, islamofobi och strukturell ojämlikhet.

Behovet av övergripande gemensamma värderingar är en alltmer påträngande uppgift i ett framväxande mångfaldssamhälle, inte minst för de beslutsfattare som har social hållbarhet som mål och som tar sin utgångspunkt i en förväntad uppslutning bakom liberal-demokratiska principer för ett tolerant, inkluderande och pluralistiskt samhälle. En särskild utmaning blir då om grupper förkastar dessa gemensamma värderingar i samhället. Grupper kan ha antidemokratiska visioner av illiberal karaktär som går i direkt konfrontation med det öppna samhället. Grupper kan också pliktskyldigt och

¹⁵¹ Thomas (2016), s 172.

¹⁵² Lundberg & Brinkemo (2018). Se också Brinkemo (2014).

¹⁵³ Se Behtoui & Jonsson (2013).

¹⁵⁴ Se Taylor (1995).

ytligt acceptera vissa principer men uppfattar inte principerna som bindande för den egna gruppen, vars egna ideal uppfattas stå över samhällets lagar.

8.3 Lagstiftning för minoriteter, erkännande och gemensamma värderingar

Erfarenheterna från europeisk kontext visar att de lokala myndigheterna måste visa ett djupare engagemang mer än att endast leva upp till legala minimiprinciper. De lokala myndigheterna har skäl att både lyckas skydda minoriteters rättigheter i lokalsamhället men också inkludera dem i det gemensamma samhällsprojektet i den kommun där de hör hemma. Här bör ett ömsesidigt erkännande ske genom lojalitet och generositet. En grundprincip handlar om hur man uppnår ömsesidigt erkännande mellan det vidare lokala majoritetssamhället och minoritetsgrupper inom detsamma. Här krävs ett förhållningsätt som skapar goda cirklar enligt Jean-Marie Woehrling:

The majority recognises the minority and gives it advantages and, in return, the minority recognizes the majority and abides by the rules that it lays down. The more loyal the minority is, the more generous the majority will be, and vice versa. The community is anxious to ensure that the minority is in a comfortable position but the minority is concerned about the interests of the community.¹⁵⁵

Denna princip av ömsesidigt engagemang handlar om något mer än ett minimum av juridiska rättigheter. Det handlar om ett ömsesidigt erkännande av olika utgångspunkter och ett övergripande intresse för samhällsgemenskapen. För detta krävs en balansgång mellan olika intressen som skiftar över tid; minoritetens önskan om att få erkännande för sina förutsättningar och samtidigt en önskan om att ingå på ett genuint sätt in den större samhällsgemenskapen. Detta berör enligt Europakommissionens rapport alla nivåer, från lokalsamhället, till nationella avvägningar och strategier på europeisk nivå.

It is only at local government level that individuals can experience the fact that there is a wider community to which they all belong and whose cohesion affects the interests of all individuals and of all the smaller communities which derive their legitimacy from this framework.¹⁵⁶

8.4 Svar på fjärde frågan om lärdomar för interreligiös dialog

Hur tar man då steget vidare till gemensamma ramar för engagemanget i lokalsamhället? Vissa grundprinciper bör vara på plats som alla omfattar på idéplanet även om det kan vara svårare att i alla stycken få dessa implementerade i praktiken. Europarådets författare slår fast följande principer som oavvisliga.

Alla grupper accepterar att de också ingår i en större samhällsgemenskap.

Respekt för principen att varje individ är fri att tillhöra en viss grupp respektive att avstå från att göra det, dvs. principen om individens integritet och autonomi.

Respekt för principen att alla medlemmar i samhället har lika värde och värdighet, dvs, principen om icke-diskriminering.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Woehrling (2007), s 38.

¹⁵⁶ Ibid, s 38.

¹⁵⁷ Ibid, s 38.

Dessa principer ställer krav på pragmatisk flexibilitet. Inom ramen för det liberaldemokratiska pluralistiska samhällets åsiktsfrihet hyser vissa medborgare uppfattningar om kvinnor och mäns roller i samhället som kan vara utmanande för andra. I vissa fall kan majoritetssamhället inte kompromissa med dessa uppfattningar. Exempelvis innebär en syn på begränsningar av kvinnors rörelsefrihet, äktenskap med minderåriga eller kvinnlig könsstympning en icke-förhandlingsbar praktik, eftersom den strider mot landets lagar och kränker grundläggande individuella fri- och rättigheter. I andra fall kan olika uppfattningar göras till föremål för en dialog med kompromiss som mål, som till exempel önskemål om separata badtider på kommunala badhus, där vissa tider reserveras endast för kvinnor eller män, eller önskemål om särskilda utrymmen på begravningsplatser med utrymme för religiösa krav på begravningsformer. Ytterligare exempel kan handla om önskemål om viss klädkod av religiösa skäl på arbetsplatsen som kan hanteras som en pragmatisk fråga och lösas som sådan om den ej krockar med andra grundprinciper av ej förhandlingsbar natur. Forskarna bakom antologin *Religion and Dialogue in the City* (2018) sätter fingret på sårbarheten hos liberala demokratiska samhällen med lång tradition av fredlig samexistens mellan olika medborgargrupper.

Their very openness and liberality makes them vulnerable to criticism from those who tend to associate openness with unprincipled relativism and liberality with unbounded permissiveness, loss of tradition and of security.¹⁵⁸

De lokala myndigheterna står inför ett dilemma. Ett för undfallande förhållningssätt riskerar att underminera det övergripande engagemanget från olika grupper i samhället och den sociala hållbarheten undergrävs. En alltför rigid respons mot olika gruppers krav riskerar att underminera de liberala och pluralistiska principerna om tolerans och vida ramar för olik tänkande. En genomtänkt respons efterlyses där vissa utmaningar mot samhällets grundprinciper konfronteras och avvisas. I andra situationer bör myndigheter använda mjukare förhållningssätt för att utmana grupper att ompröva ståndpunkter. I de europeiska riktlinjerna lyfter Europarådets antologi (2007) fram ett antal vägledande principer för inter-religiöst dialogarbete.¹⁵⁹

- Religionsfrihet
- Yttrandefrihet med förenings- och organisationsrätt
- Tydlighet i lagtolkning, lika för alla oavsett bakgrund
- Princip om transparens vad gäller beslutsskäl i olika frågor
- Icke-diskriminering

8.5 Dialogens utmaningar och visionen om social hållbarhet

Forskningsantologin *Religion and Dialogue in the City* (2018) ställer frågan hur mycket interreligiös dialog faktiskt kan lösa som ett lokalpolitiskt projekt för social sammanhållning. De lyfter fram dialogens villkor och pekar liksom vi på att dialog bör inkludera en förmåga till hantering av kontroversiella frågor. Liksom vår rapports resultat lyfter *Religion and Dialogue in the City* fram religion som en potentiell källa till sammanhållning och ett konstruktivt svar på händelser i samtiden i ett religiöst diversifierat samhälle, där religionstolkning ibland utgör en källa till konflikt.

On the one hand dialogue is perceived as a vehicle to promote tolerance and respect for religious and worldview plurality, and considered an important strategy in the plural society to hinder future conflicts. On the other hand present conflicts and tensions within the society, and

¹⁵⁸ Ipgrave m.fl. (2018), s 10.

¹⁵⁹ Woerhling (2007), s 41 ff.

the experiences of real crisis like terror attacks and violence, additionally spark initiatives for organized interreligious dialogue.¹⁶⁰

Då är vi tillbaka till utgångspunkten, där Borlänges interreligiösa råd har uppfattats som en strategisk del av lokalpolitikens handlingsplan för demokrati och mot våldsbejakande extremism. Slutsatsen för inrättandet av interreligiösa råd i Sverige liksom i andra delar av Europa tycks således vara den som forskarna konstaterar i *Religion and Dialogue in the City* (2018). En bit in på det nya millenniet växte interreligiös dialog fram som en angelägen politisk fråga runt om i Europa; ”the burning issues were community cohesion and the prevention of violent extremism”.¹⁶¹ Aktörer som representerar religion kan vara bärare av partikularism och gruppexklusiva perspektiv. Aktörer som representerar religion kan också vara bärare av andliga traditioner med samhällsbyggande kraft, med visioner om dialog, inkludering och social hållbarhet. Det är det senare perspektivet som dominerar när politiker, tjänstemän och representanter för trossamfund får komma till tals om sina förväntningar på ett interreligiöst råd i Borlänge.

8.6 Tio sammanfattande rekommendationer

Som ett försök att summera kunskapsbidraget efter diskussion i föregående kapitel formulerar vi tio rekommendationer.

Rekommendation 1: Förankra rådets arbete i principen om mänskliga rättigheter och fördjupa konsekvenserna av detta vad gäller icke-diskriminering av grupper respektive frihet för individen.

Rekommendation 2: Sträva efter att rådet ger utrymme för både en kommunal agenda och för de ingående representanternas specifika intressen – även när dessa inte nödvändigtvis sammanfaller.

Rekommendation 3: Våga adressera ojämlika förutsättningar vad gäller resurser såsom språk, nätverk och ekonomi mellan representanterna i rådet. Det handlar exempelvis om mötesplanering, tider och lokaler liksom om eventuell reseersättning och arvode.

Rekommendation 4: Sträva efter ett slags strategiskt partnerskap där de ingående representanterna, trots ojämlika villkor, upplever att de har något att tjäna på att aktivt medverka för gemensamma mål.

Rekommendation 5: Säkerställ inflytande från rådets representanter över dagordningen. Ett konkret arbetssätt kan vara att tillåta roterande representation från rådets representanter vid beredningsmöten eller liknande.

Rekommendation 6: Skapa uppslutning runt övergripande gemensamma värderingar. Identifiera i konstruktiv anda förhandlingsbara respektive icke-förhandlingsbara mål och åtgärder i ett lokalsamhälle präglad av religiös mångfald.

Rekommendation 7: Utveckla dialogperspektivet bortom konsensusattityder till att omfatta konfliktorienterad tolerans som gör arbetet långsiktigt intressant och angeläget.

Rekommendation 8: Var medveten om religiösa gruppers pågående föränderlighet och överskatta inte religiösa gruppers enhet och sammanhållning.

Rekommendation 9: Utvärdera rådets styrning, sammansättning och arbete kontinuerligt och transparent.

Rekommendation 10: Följ den snabbt växande forskningen inom området interreligiös dialog.

¹⁶⁰ Ipgrave m.fl. (2018), s 283.

¹⁶¹ Ibid, s 283.

Referenser

Publicerade källor

- Ahnberg, Elisabeth, Lundgren, Mats, Messing, Jan & von Schantz Lundgren, Ina (2010). "Följeforskning som företeelse och följeforskarrollen som konkret praktik". *Arbetsmarknad & Arbetsliv*. Årg 16, nr 3.
- Anwar, Anjum & Chivers Chris (2007). "Local authorities and interreligious dialogue from a United Kingdom perspective – A missed opportunity." I Skard m.fl. (red.). *Gods in the city - Intercultural and inter-religious dialogue at local level*. Local and Regional – L&R, France, Wasselone: Ott Impremeurs.
- Appleby, Scott, (2000). *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconciliation*. New York: Rowman & Littlefield.
- Bajraktarevic, Lejla (2016). "Tolerans mot intolerans är aldrig rätt." *Barometern* 2016-04-27 <http://www.barometern.se/debatt/tolerans-mot-intolerans-ar-aldrig-ratt/> [Hämtad 2018-05-21]
- "Bakgrund: Ny moské i Borlänge." *Falukuriren* 17-02-17. <http://www.dt.se/allmant/bakgrund-ny-moske-i-borlange> [Hämtad 2017-10-05]
- Beaman, Lori G. (2014). "Deep Equality as an Alternative to Accommodation and Tolerance". *Nordic Journal of Religion and Society*, Vol. 27 (2): 89-111. Oslo: Universitetsforlaget.
- Beckford, James (2015). "'Community' in the sociology of religion: The case of Britain". *Social Compass*, Vol 62(2), s 225-237. London: Sage Publications.
- Behtoui, Alireza & Jonsson, Stefan (2013). "Rasism - särskiljandets och rangordningens praktik." I Magnus Dahlstedt & Anders Neergaard (red.). *Migrationens och etnicitetens epok : kritiska perspektiv i etnicitets- och migrationsstudier*. Stockholm: Liber.
- Bokek-Cohen, Ya'arit & Ben-Asher, Smadar (2018). "How does it feel to be an anti-martyr's widow? The interplay of religious capital and negative symbolic capital of war widows". *Social Compass*. Vol 65(3), s 395 – 412. London: Sage Publications.
- Borlänge kommun (2016). "Lokal handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande miljöer i Borlänge". Kommunal handlingsplan, 2016-03-24 <http://www.borlange.se/localfiles/forfattningssamling/program-planer-strategier/lokal-handlingsplan-for-att-varna-demokratin-mot-valdsbejakande-miljoer-i-borlange.pdf> [Hämtad 2016-12-12]
- Braun-Poppelaars, Caelesta & Hanegraaf, Marcel (2013). "Conceptualizing Religious Advocacy: Religious Interest Groups and the Process of Public Policy Making". I Jeffrey Haynes & Anja Henning (red.) *Religious Actors in the Public Sphere: Means Objectives and Effects*. London: Routledge, 131-148.
- Brewer, John. (2003). "Northern Ireland". I M. Cejka & T. Bamat (red.). *Artisans for Peace*. S 67–95. Maryknoll, NY: Orbis Books.
- Brewer, John, Higgins, Gareth & Teeney, Francis (2011). *Religion, Civil Society and Peace in Northern Ireland*. Oxford: Oxford University Press.
- Brewer, John. (1992). "Sectarianism and Racism, and Their Parallels and Differences." *Ethnic and Racial Studies* Vol 15 (3), s 352–364. London: Routledge.
- Brinkemo, Per (2014). *Mellan klan och stat: somalier i Sverige*. Stockholm: Timbro.
- Bunæs, Ida Inkeri (2014). *Kristen-muslimsk dialog. En studie av sammenhengen mellom dialogteori og den virkelige religionsdialogen i Norge og Sverige*. Masteruppsats. Oslo: Oslo universitet.
- Claesson, Urban & Neuhaus, Sinikka (red.) (2014). *Minne och möjlighet: kyrka och historiebruk från nationsbygge till pluralism*. Göteborg: Makadam.

- Council of Europe (2007). *Gods in the city - Intercultural and inter-religious dialogue at local level*. Skard, Halvdan, Palard, Jacques, Woerling, Jean-Marie, Husson, Jean-Francois, Mahiels, Julie, Gaudin, Philippe, Burchianti, Flora, Itçaina, Xabier, Tietze, Nikola, Anwar, Anjum, Chivers, Chris, Pearce Brian & Moniak-Azzopardi, Agnieszka. Local and Regional – L&R, France, Wasselone: Ott Impremeurs .
- De Kadt, Emanuel Jehuda (2018). *Liberal religion: progressive versions of Judaism, Christianity, and Islam*. Abgindon, Oxon: Routledge.
- Elliott, Marianne (red.) (2007). *The Long Road to Peace in Northern Ireland: Peace Lectures from the Institute of Irish Studies*. Liverpool University. Liverpool University Press.
- Eriksson, Ann-Sofie (2010). *Lokala insatser mot våldbejakande extremism. En exempelskrift*. Sveriges Kommuner och Landsting. Edita.
- Eskilstuna kommun.
<http://www.eskilstuna.se/sv/Kommun-och-politik/Politik-och-namnder/Rad-och-forum/Kommunala-invandrarradet/> [Hämtad 2016-10-25]
- Essen, Johan von (2016). *Vad gör vi med toleransen?* Forum för levande historia. Stockholm: Elanders.
- Fryshuset Stockholm
<https://tillsammansforsverige.fryshuset.se/aktiviteter/utbildning/interreligios-och-interkulturell-utbildning/>
 [Hämtad 2018-09-05]
- Galal, Lise Paulsen, Liebmann, Loius Lund & Nordin, Magdalena (2018). "Routes and relations in Scandinavian interfaith forums: Governance or religious diversity by states and majority churches". *Social Compass*. Vol 65(3), s 329-345. London: Sage Publications.
- Ganiel, Gladys (2014). "Can Churches Contribute to Post-Violence Reconciliation and Reconstruction? Insights and Applications from Northern Ireland." I John Wolffe (red.). *Irish Religious Conflict in Comparative Perspective: Catholics, Protestants and Muslims. Histories of the Sacred and Secular, 1700-2000*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ganiel, Gladys & Nixon, P. (2008). "Religion, Pragmatic Fundamentalism and the Transformation of the Northern Ireland Conflict". *Journal of Peace Research*. Vol 45 (3), s 419–436. London: Sage Publications.
- Gardell, Mattias (2010). *Islamofobi*. Stockholm: Leopard.
- Goldschmidt, Tina (2017). *Immigration, social cohesion, and the welfare state: studies on ethnic diversity in Germany and Sweden*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Griera, Maria Del Mar & Forteza, Maria (2013) "New Actors in the Governance of Religious Diversity in European Cities: the Role of Interfaith Platforms". I Jeffrey Haynes & Anja Henning (red.). *Religious Actors in the Public Sphere: Means Objectives and Effects*. London: Routledge, 113-131.
- Griera, Mar & Nagel, Alexander-Kenneth (red.) (2018). *Social Compass*. Vol 65(3), s 301 – 311. London: Sage Publications.
- Gudmundson, Ulla (2017). *Västmodell i kris: kampen om idéer i politiken*. Stockholm: Utrikespolitiska institutet.
- Gustafsson, Lars (2007). "Tolerans mot intolerans ger intolerans". *Expressen*, 2007-03-06
<https://www.expressen.se/kultur/lars-gustafsson/tolerans-mot-intolerans-ger-intolerans/> [Hämtad 2018-05-21]
- Haidt, Jonathan (2012). *The righteous mind: why good people are divided by politics and religion*. London: Allen Lane.
- Hashas Mohammed (2019). Sic! *The idea of European Islam: religion, ethics, politics and perpetual modernity*. Abgindon, Oxon: Routledge.
- Helgesson Kjellin, Kristina (2016). *En bra plats att vara på: en antropologisk studie av mångfaldsarbete och identitetsskapande inom Svenska kyrkan*. Skellefteå: Artos & Norma.

- Henning, Anja (2013). "Conclusion: Religious Actors in the Public Sphere: Patterns and Perspectives". I Jeffrey Haynes & Anja Henning (red.). *Religious Actors in the Public Sphere: Means Objectives and Effects*. London: Routledge.
- Huntington, Samuel P. (1993) "The Clash of Civilizations?". I *Foreign Affairs*. Vol 72 (2).
- Ippgrave, Julia, Knauth, Thorsten, Körs, Anna, Vieregge, Dörthe & Lippe, Marie von der (red.) (2018). *Religion and dialogue in the city: case studies on interreligious encounter in urban community and education*. Münster: Waxmann.
- Iversen, Lars Laird (2014) *Uenighetsfellesskap: blick på demokratisk samhandling*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Karlsson, Petter & Åberg, Nils (2016). PM ang. Svenska Kyrkan Västerås stifts roll i skapandet av interreligiöst råd i Borlänge kommun 2016.
- Kjellsdotter Ryding, Maria & Al Tawalbeh, Othman (2014). *Tro, hopp och fördom: religion som resurs i mötet med den andra*. Stockholm: Proprius.
- Kristianssen, Ann-Catrin (2017). "Brobyggare i ett uppdelat samhälle? En kartläggning av framväxten av interreligiösa råd i Sverige". Forskningsansökan till MUCF. Institutionen för Humaniora, Utbildning, och Samhällsvetenskap. Örebro universitet.
- Körs, Anna (2018). "How Religious Communities Respond to Religious Diversity From Interreligious Dialogue to Interreligious Relations, Contacts, and Networks". I Julia Ippgrave, Thorsten Knauth, Anna Körs, Dörthe Vieregge & Marie von der Lippe (red.). *Religion and dialogue in the city: case studies on interreligious encounter in urban community and education*. Münster: Waxmann.
- Larsson, Göran, Sorgenfrei, Simon & Stockman, Max (2017). *Religiösa minoriteter från Mellanöstern*. Stockholm: Myndigheten för stöd till trossamfund.
- Liljestränd, Johan (2018). "How Interreligious Buildings Influence Interreligious Neighbourhood Relations. The Case of the God's House Project in a Stockholm Suburb". I Julia Ippgrave, Thorsten Knauth, Anna Körs, Dörthe Vieregge & Marie von der Lippe (red.). *Religion and dialogue in the city: case studies on interreligious encounter in urban community and education*. Münster: Waxmann.
- Lundberg, Johan & Brinkemo, Per (2018). "Vi måste lära oss att förstå klanens dragningskraft". *Dagens Nyheter*. DN Debatt, 2018-09-16.
- Löfgren, Erik (red.) (2014). *Att arbeta med trossamfund i vardag och kris: handledning för kommuner och landsting och länsstyrelser om att samarbeta med trossamfundsråd*. Bromma: Nämnden för statligt stöd till trossamfund.
- Lövheim, Mia & Nordin, Magdalena (2015). *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*. Malmö: Gleerups.
- Lööv Roos, Peter (2016). *Svenska kyrkans interreligiösa sammanhang. Översikt och exempel*. Rapport. Kyrkokansliet. Svenska kyrkan. Uppsala: Ineko AB .
- Mediterranean City-to-City Migration Project. 20 Social Cohesion and Intercultural and Inter-religious Dialogue. UCLG Peer Learning. Lisbon 2016.
<https://en.unesco.org/interculturaldialogue/resources/268> [Hämtad 2018-10-23]
- Mitchell, Claire (2006). *Religion, Identity and Politics in Northern Ireland*. Aldershot: Ashgate.
- Montin, Stig & Hedlund, Gun (2009). "Governance som interaktiv samhällsstyrning: gammalt eller nytt i forskning och politik?". I Gun Hedlund & Stig Montin (red.) *Governance på svenska*. Stockholm: Santérus.
- Mourao Permoser, Julia, Rosenberger, Sieglinde & Stoeckl, Kristina (2013). "Religious Organisations as Political Actors in the Context of Migration: Islam and Orthodoxy in Austria". I Jeffrey Haynes & Anja Henning (red.). *Religious Actors in the Public Sphere: Means Objectives and Effects*. London: Routledge.
- Nordin, Magdalena (2014). "Interreligiösa gruppers samarbete med kommuner i Sverige", *Tidsskriftet Politik*. Vol 17 (4), s 37-44. Danmark.

- Nordin, Magdalena (2016). *Religionsdialog och interreligiös samverkan i Svenska kyrkans församlingar 2016. En kvantitativ studie*. Svenska kyrkan. Centrum för teologi och religionsvetenskap. Lunds universitet.
- Nordin, Magdalena (2017). "Secularization, religious plurality and position: Local inter-religious cooperation in contemporary Sweden". *Social Compass*. Vol 64 (3), s 388-403. London: Sage Publications.
- Ohrt, Anna & Kalender Mehmet (2018). "Interreligious Practice in Hamburg. A Mapping of Motivations, Conditions, Potential Benefits and Limitations from a Participant's Perspective". I Julia Iprgrave, Thorsten Knauth, Anna Körs, Dörthe Vieregge & Marie von der Lippe (red.). *Religion and dialogue in the city: case studies on interreligious encounter in urban community and education*. Münster: Waxmann.
- Palard, Jacques (2007) "Introduction". I Skard m.fl. (red.). *Gods in the city - Intercultural and inter-religious dialogue at local level*. Local and Regional – L&R, France, Wasselone: Ott Impremeurs
- Power, Maria (2007). *From Ecumenism to Community Relations*. Dublin: Irish Academic Press.
- Pratt, Douglas (2018). *Religion and Extremism. Rejecting Diversity*. London: Bloomsbury.
- Putnam, Robert (2007). "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture". *Scandinavian Political Studies*, Vol. 30 (2), s 137-174. New York: Wiley.
- Shuttleworth, Ian & Döbler, Stefanie. (Powerpoint). "Religious Affiliation in Northern Ireland 2001-2011: A Longitudinal Perspective". School of Geography, Archaeology and Palaeoecology. Belfast: Queens University <http://www.qub.ac.uk/research-centres/NILSResearchSupportUnit/FileStore/Filetoupload,483256.en.pdf> [Hämtad 2018-10-23]
- Sigurdson, Ola (2009). *Det postsekulära tillståndet: religion, modernitet, politik*. Göteborg: Glänta production.
- Skeggs, Beverly (2004). "Uneasy Alignment, Resourcing Respectable Subjectivity". *Journal of Lesbian and Gay Studies*. Vol 10 (2), s 291 – 298. Durham: Duke University Press.
- Sorgenfrei, Simon (2017). "Yezidier". I Göran Larsson, Simon Sorgenfrei & Max Stockman (red.). *Religiösa minoriteter från Mellanöstern*. Stockholm: Myndigheten för stöd till trossamfund.
- SST Statistik 2015. Antal bidragsgrundande personer (betjänade) i trossamfund relaterade till SST, 31 december 2015. <https://www.myndighetensst.se/statistik/statistik2015.4.50877827159454eb8c36207.html> [Hämtad 2017-10-05]
- "Statsministern: Vi ska inte tillbaka till en ohållbar situation" (2016). *Aftonbladet* 2016-03-13 <https://www.aftonbladet.se/nyheter/article22437241.ab> [Hämtad 2018-04-23]
- Statistiska centralbyrån (SCB). <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/#?region1=2081®ion2=> [Hämtad 2018-09-10]
- Svenska kyrkan, statistik 2016. <https://www.svenskakyrkan.se/statistik> [Hämtad 2017-10-05]
- Svenska kyrkan 2016. Yttrande gällande samverkan kring Borlänge kommuns interkulturella strategi och inrättandet av ett interreligiöst råd 2016. 2016-05-15.
- Sveriges interreligiösa råd (SIR) <http://interreligiosaradet.se/om-oss/> [Hämtad 2016-10-24]
- Sveriges kristna råd (SKR). Interreligiös fredsdiallog. <http://fred.skr.org/verktyg-for-fred/interreligios-fredsantologi/> [Hämtad 2018-10-23]
- Taylor, Charles (1995). *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Daidalos.
- Thomas, Paul (2016). "Youth, terrorism and education: Britain's Prevent programme". *International Journal of Lifelong Education*. Vol 35 (2), s 171-187. London: Routledge.

Törning, Lenita (2015). *“Bland vägval och möjligheter. Ungdomar i Svenska Muslimer för Fred och Rättvisa: om religiositet, identitet och trosbaserat samhällsengagemang i Sverige”* Masteruppsats i Religion i Fred och Konflikt. Uppsala: Uppsala universitet.

Wilson, Tom & Ravat, Riaz (2017). *Learning to Live Well Together. Case Studies in Interfaith Diversity*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Woerhling, Jean-Marie (2007). “The management of cultural and religious diversity and the promotion of interfaith and intercultural dialogue by local authorities”. I I Skard m.fl. (red.). *Gods in the city - Intercultural and inter-religious dialogue at local level*. Local and Regional – L&R, France, Wasselone: Ott Impremeurs

Wolffe, John (2013). *Reassessing the Role of Religion in Northern Ireland Community Divisions*. Briefing note. http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/raise/knowledge_exchange/briefing_papers/series3/wolffe241013.pdf

Woodhead, Linda (2011). “Five concepts of religion”. *International Review of Sociology – Revue Internationale de Sociologie*. Vol 21 (1), s 121 – 143. London: Routledge.

Uppsala kommun (2017). Inrättande av samverkansforum mellan lokala trossamfund och Uppsala kommun (KSN-2016-1288).

<https://www.google.com/search?q=Uppsala+kommun+%282017%29.+Inr%C3%A4ttande+av+samverkansforum+mellan+lokala+trossamfund+och+Uppsala+kommun+%28KSN-2016-1288%29.+&ie=utf-8&oe=utf-8>
[Hämtad 2018-10-23]

Yuval-Davis, Nira (2010). “Theorizing identity: beyond the ‘us’ and ‘them’ Dichotomy”. *Patterns of Prejudice*. Vol 44 (3), s 261-280. London: Routledge

Ej publicerade källor

Aldo Iskra, generalsekreterare Stiftelsen Open Skåne, telefonsamtal 28 september 2018.

Antje Jackelén, ärkebiskop Svenska kyrkan, e-postsvar 3 juli 2017.

Elina Bratt, stadsdelsförvaltningen Helsingborg, telefonsamtal 4 september 2018.

Jonas Fellström, samhällsplanerare, Borlänge kommun, Plan- och markkontoret, telefonsamtal 24 september 2018, samt mailväxling. Statistik Space-Time Research SuperCROSS. Region Dalarna Befolkningen 2017-12-31. Kommun.

Maria Kjellsdotter Rydinger, präst Fryshuset Stockholm, telefonsamtal 5 september 2018.

Mikael Mogren, biskop Västerås stift, intervju 21 juni 2017.

Rabie Aldeeb, integrationsstrateg Eskilstuna kommun, telefonsamtal 28 september 2018.

Veronica Vegsö, 5 november 2017, powerpointpresentation, Borlänge beskrivet i statistik.

Örjan Wallin, handläggare för krisberedskapsfrågor SST, telefonsamtal 9 oktober 2018.

Intervjuer med deltagare i interreligiösa rådet 2016 – 2018.

Författarpresentationer

Tomas Axelson är docent i religionssociologi och anställd i religionsvetenskap vid Högskolan Dalarna. Han har också uppdraget som verksamhetsledare för Interkulturell utvecklingscentrum Dalarna (IKUD). Han har lång erfarenhet av empiriskt orienterad forskning bl.a. genom sin avhandling där han förde samman forskning om religion, fiktionsfilm och existentiella frågor. Under senare år har han breddat sitt intresse mot gruppidentitet och kulturmötesfrågor och har inom ramen för forskningsområdet Interkulturella Studier initierat ett antal samverkansprojekt som publiceras i IKUD:s skriftserie. Han har varit medförfattare i rapport 2, *Arbetsformer kring sociala risker – med fokus på rasism och extremism*, (2017), rapport 3, *Att lägga rälsen medan man kör: En utvärdering av kunskapshusens arbete i fyra pilotkommuner - Örebro, Göteborg, Borlänge och Stockholm* (2017) samt rapport 6, *Förtroendevaldas trygghet i Ludvika kommun* (2018).

Ulf Hansson är anställd som lektor i statsvetenskap vid Högskolan Dalarna. Han har främst forskat och skrivit om post-konfliktsituationer och delade samhällen med ett fokus på den nordirländska konflikten och dess historia. Han har tidigare tjänstgjort vid Ulster University och Institute for Conflict Research (ICR) på Nordirland. Han är för närvarande involverad som projektledare för projektet ”Vägen in – plattform för strategisk integrationsutveckling”, finansierat Tillväxtverket och Europeiska regionala utvecklingsfonden, i ett samarbete mellan Högskolan Dalarna och Region Dalarna.

Thomas Sedelius är professor och ämnesansvarig i statsvetenskap vid Högskolan Dalarna. Hans huvudsakliga forskning handlar om politiska institutioner med tonvikt på länderjämförande studier. Han har forskat om frågor kring bland annat politisk styrning och organisering i nya demokratier liksom även om och demokratiseringsprocesser på lokal nivå i Sverige. Sedelius har publicerat sina resultat i flera ledande internationella tidskrifter såsom *British Journal of Political Science*, *Democratization*, *East European Politics*, och *Government and Opposition*. Vid Högskolan Dalarna leder han ett flerårigt forskningsprojekt finansierat av Vetenskapsrådet kring semipresidentiella regimer i Östeuropa och är för närvarande biträdande forskningsledare för den flervetenskapliga forskningsprofilen Interkulturella studier (ISTUD).

Bilagor

Bilaga 1.

Interreligiöst råd Borlänge

SKLs definition av social hållbarhet anges på följande sätt

”Social hållbarhet har en avgörande betydelse för det demokratiska samhället och är helt nödvändigt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Ett socialt hållbart samhälle är motståndskraftigt, men samtidigt förändringsbenäget och ett samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader. Det är ett samhälle med hög tolerans där människors lika värde står i centrum, vilket kräver att människor känner tillit och förtroende till varandra och är delaktiga i samhällsutvecklingen.”

Gemensamt ställningstagande för samvaro och samexistens i Borlänge

Vi lovar... (undertecknade församlingar/samfund)

- Att vi tillsammans – oavsett etnicitet, kön, livsåskådning, sexuell läggning, funktionsnedsättning och partipolitisk tillhörighet– verka för en fredlig och demokratisk samvaro.
- Att vi ska verka för att mångfald ska ses som en tillgång som bidrar till Borlänges positiva utveckling och som berikar samhället.
- Att vi ska med goda krafter och samverkan möta motsättningar och leva upp till de mänskliga rättigheterna.
- Att vi i gemensamma möten möter varandra med öppenhet och bygger goda relationer med olika aktörer.
- Att vi tror på och har höga förväntningar på alla människor i Borlänge och att vi tillsammans kan göra skillnad.

1. Det interreligiösa rådet i Borlänge kommun

Syfte:

Rådet ska bidra till att synliggöra trossamfundens betydelse och vilja att bidra till social hållbarhet.

Övergripande mål:

Att skapa ett forum för religiös och kulturell dialog mellan borlängebor av olika livsåskådning för att underlätta etablering samt skapa goda mötesplatser. Vi vill genom arbetet minska motsättningar mellan grupper och istället se en ökad förståelse och tolerans.

Konkreta mål:

- Rådet ska stödja Borlänge kommun inför beslut och i frågor som kräver mer än kunskaper och fakta.
- Öka medvetenheten likheter mellan människor och bidra till en ökad tolerans.
- Öka Borlängebornas kunskaper om olika kulturer och religioner.
- Rådet kan bidra till att öka kunskaperna internt i konkreta ärenden och stödja enskilda i frågor kring tro.
- Efter etableringsfasen aktivt bidra till att i teori (teologiskt perspektiv) och praxis (diakoni/social mobilisering)
 - o Värna demokratin och människors lika värde
 - o Vara delaktiga i kommunens interkulturella strategi kring antirasism och antirykteskampanjer.

2. Sammansättning och roller:

- Kommunen är sammankallande och deltar med två politiker från majoriteten, en politiker från oppositionen och en tjänsteman.
- Kommunen är ordförande vid möten och ansvarar för att dokumentera.

- Samfunden kan delta med två personer vardera som har mandat att företräda sitt samfund. Jämställdhets aspekt ska eftersträvas i rådets sammansättning.
- Sammansättningen av rådets samfund kan ändras efter konsensus beslut i rådet. Ambitionen är att rådet ska storleksmässigt hållas kraftfullt och relevant för dess uppdrag.
- Högskolan är adjungerad i det Interreligiösa rådet.
 - o Högskolan Dalarna följer processen i bildandet av rådet med ett forskningsprojekt fram till 2018 och skriver en rapport som kan bidra till rådets utveckling.

3. Befogenheter och mandat för det interreligiösa rådet

- Rådet beslutar inte i frågor men bereder och föreslår lösningar.
- Rådets form och storlek utvecklas efterhand efter förslag från rådets medlemmar.
- Rådets medlemmar kan företräda rådet i olika sammanhang efter dialog med rådet.

4. Ekonomi

- Respektive samfund står för sina kostnader för deltagandet.
- Om rådet ska genomföra större aktiviteter och utbildningar ska ett gemensamt beslut fattas om finansiering och organisering.

Underskrifter från deltagande organisationer

Borlänge kommun

.....

Borlänge kommun

.....

Borlänge kommun

.....

Svenska kyrkan, Borlänge

.....

Islamiska förbundet, Borlänge

.....

Borlänges kristna samarbetsråd

.....

Somaliska Kultur och Utveckling i Borlänge

.....

Thaiföreningen Prakatbuddhakon, Borlänge

.....

Borlänge den

.....

Bilaga 2.

Yttrande gällande samverkan kring Borlänge kommuns interkulturella strategi och inrättandet av ett interreligiöst råd 2016

- Vi delar den Nationella samordnarens uppfattning att:
 - Ett förebyggande och långsiktigt arbete är av avgörande betydelse för att förhindra att odemokratiska krafter får fäste i samhället.
- För att göra detta krävs ett väl fungerande och långsiktigt samarbete mellan de aktörer som på olika sätt berörs av frågan.
- Svenska kyrkan, på stift och församlingsnivå, vill stötta detta långsiktiga samarbete, med pilotkommunen Borlänge som särskilt fokus.
- Stora Tuna och Torsångs församlingar, med tydligt stöd från Västerås stift, är beredda att vara en part i den av Borlänge kommun föreskrivna interkulturella strategin.
- Svenska kyrkan Västerås stift är mycket positiva till kommunens initiativ att inrätta ett interreligiöst råd under hösten 2016.
 - Detta partnerskap/samverkan bör gestaltas genom att Svenska kyrkan, tillsammans med andra, finns med i ett eventuellt interreligiöst råd.
 - Om så sker är Svenska kyrkan Västerås stift beredd att tillföra de resurser som krävs efter överenskommelse.

Borlänge 15 maj 2016

Västerås 15 maj 2016

Ann-Gerd Jansson
Kyrkoherde Stora Tuna & Torsång

Mikael Mogren
Mikael Mogren
Biskop Västerås stift

Svenska kyrkan

Rapportserie Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD)
Högskolan Dalarna

Redaktörer:
Tomas Axelson & Jonas Stier

1. Thörnlund Persson, Maria. *Erfarenheter, relationer och visioner: Sommarskolan 2016 och anställdas röster om dess bidrag till ett socialt hållbart Borlänge*. Falun: Högskolan Dalarna, 2016.
2. Olsson, Helén, Axelson, Tomas & Stier, Jonas. *Arbetsformer kring sociala risker – med fokus på rasism och extremism*. Falun: Högskolan Dalarna, 2017.
3. Frisk, Liselotte, Axelson, Tomas, Hylén, Torsten & Stier, Jonas, *Att lägga rälsen medan man kör: En utvärdering av kunskapshusens arbete i fyra pilotkommuner - Örebro, Göteborg, Borlänge och Stockholm*. Falun: Högskolan Dalarna, 2017.
4. Stier, Jonas & Sandström, Margareta, *En interkulturell förskola? Förhållningssätt och kunskapsformer hos förskolepersonal i Rinkeby-Kista*. Falun: Högskolan Dalarna, 2017.
5. Blomberg, Helena, Båtefalk, Lars & Stier, Jonas. *Extremistisk ideologi i den retoriska kampen om sanningen – fallet Nordiska motståndsrörelsen på sociala medier och i lokalpress*. Falun: Högskolan Dalarna, 2018.
6. Frisk, Liselotte, Axelson, Tomas, Korsell, Lars, Lundberg, Erik & Stier, Jonas. *Förtroendevaldas trygghet i Ludvika kommun*. Falun: Högskolan Dalarna, 2018.
7. Axelson, Tomas, Hansson, Ulf & Sedelius, Thomas. *Från privatsak till politisk kraft? Borlänges interreligiösa råd och förväntningar på religion som resurs i lokalsamhället*. Falun: Högskolan Dalarna, 2018.